

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра української мови і літератури**

О. О. Лілік, Т. Л. Хомич

**ПРОГРАМА
КВАЛІФІКАЦІЙНИХ ІСПИТІВ**

**Для здобувачів вищої освіти
спеціальності 014.01 Середня освіта
(Українська мова і література)
бакалаврського рівня**

Чернігів – 2024

Рецензенти:

Бойко Н. І. – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови, методики її навчання та перекладу Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;

Жила С. О. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри української мови і літератури Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка.

Л 57   **Лілік О. О., Хомич Т. Л. Програма кваліфікаційних іспитів для здобувачів вищої освіти спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова і література) бакалаврського рівня / За ред. Т. Л. Хомич. Чернігів : НУЧК імені Т. Г. Шевченка, 2024. 76 с.**

УДК 378.091.26:[811.161.2+821.161.2](073)

Запропонований навчально-методичний посібник укладено відповідно до чинних програм для філологічних факультетів вищих навчальних закладів, призначений для студентів спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова і література) освітнього ступеня «бакалавр».

У передмові викладено загальні положення щодо підсумкової атестації фахівців зазначеного ступеня згідно з освітньо-кваліфікаційною характеристикою. Ув основній частині запропоновано розгорнуті програми кваліфікаційних іспитів із української мови та методики її навчання, із української літератури та методики її навчання. Кожна програма завершується списком рекомендованої літератури та описом критеріїв оцінювання відповіді випускника.

*Рекомендовано до друку вченою радою
філологічного факультету Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
Протокол № 8 від 25 квітня 2024 р.*

© Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, 2024

© О. О. Лілік, Т. Л. Хомич, 2024

ПЕРЕДМОВА

Підсумкову атестацію здобувачів вищої освіти за спеціальністю 014.01 Середня освіта (Українська мова і література) освітнього ступеня «бакалавр» здійснюють на загальних підставах екзаменаційною комісією в терміни, визначені навчальним планом, відповідно до «Положення про екзаменаційну комісію Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка» (затвердила вчена рада університету 25 квітня 2018 р., протокол № 10), та «Положення про організацію освітнього процесу Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка» (затвердила вчена рада університету 29 грудня 2021 р., протокол № 6).

До атестації допускають здобувачів, які виконали навчальний план підготовки бакалавра за спеціальністю. Обсяг, структура та якість знань, умінь і навичок випускника мають відповідати вимогам освітньо-професійної програми 014.01 Середня освіта (Українська мова і література).

Випускнику, який виконав усі вимоги освітньо-професійної програми, склав кваліфікаційні іспити, рішенням екзаменаційної комісії присвоюють відповідний освітній ступінь та надають державний документ про освіту встановленого зразка. Екзаменаційну комісію призначають із провідних викладачів випускової кафедри.

Підсумкову атестацію випускників за освітнім ступенем «бакалавр» проводять на основі кваліфікаційних іспитів із:

української мови та методики її навчання з метою оцінювання рівня сформованості комунікативної, лінгвістичної та професійної методичної компетенцій;

української літератури та методики її навчання з метою оцінювання рівня сформованості комунікативної, літературознавчої та професійної методичної компетенцій.

ПРОГРАМА КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ІСПИТУ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА МЕТОДИКИ ЇЇ НАВЧАННЯ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програму кваліфікаційного іспиту укладено для студентів четвертого курсу, які завершують навчання в Національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка зі спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова та література) за освітнім рівнем «бакалавр».

Для здійснення кваліфікаційного іспиту організовують єдину екзаменаційну комісію в складі голови, членів комісії та екзаменаторів і викладачів випускової кафедри української мови і літератури.

Підсумкову атестацію випускників університету реалізують на підставі аналізу успішності навчання, оцінювання здатності розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми в галузі української лінгвістики й методики, що передбачені освітньо-професійною програмою.

У програмі визначено мету й завдання кваліфікаційного іспиту з української мови та методики її навчання, описано його структуру (блоки сформульованих до нього питань), наведено детальний зміст кожного блоку питань.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ІСПИТУ

Кваліфікаційний іспит із української мови та методики її навчання має на меті комплексну перевірку теоретичної й практичної готовності випускників до здійснення професійної діяльності вчителя-філолога ЗСО.

Відповідно до мети завданням кваліфікаційного іспиту є встановлення рівня сформованості професійної компетенції студентів. Підґрунтям професійної підготовки бакалаврів мають бути знання з лінгвістичних дисциплін та з курсу методики навчання української мови в ЗСО (5 – 9 кл.).

Випускники мають володіти знаннями програмового матеріалу з курсів: «Сучасна українська літературна мова», «Вступ до

мовознавства», «Історія української мови», «Історичний розвиток фонетичного й граматичного строю української мови», «Стилістика сучасної української мови», «Методика навчання української мови», «Культура мовлення вчителя», а також продемонструвати своє вміння застосовувати їх під час підготовки й проведення уроків з української мови в ЗСО.

СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ ІСПИТУ

Кваліфікаційний іспит із «Української мови та методики її навчання» перевіряє знання здобувача вищої освіти з «Сучасної української літературної мови» та «Методики навчання української мови», які мають бути підкріплені відомостями з таких дисциплін, як-от: «Вступ до мовознавства», «Історичний розвиток фонетичного й граматичного строю української мови», «Культура мовлення вчителя», «Історія української літературної мови», «Українська діалектологія», «Стилістика української мови». Випускник має продемонструвати свою обізнаність у лінгвістичних питаннях, здатність добирати потрібний матеріал для підготовки відповіді, вміння логічно та переконливо презентувати проблему.

Структура екзамену містить два блоки теоретичних питань, спрямованих на перевірку знань із: 1) сучасної української літературної мови; 2) методики навчання української мови в ЗСО. Також іспит передбачає перевірку практичних умінь та навичок їхнього застосування в мовленнєвій діяльності та діяльності вчителя-філолога.

Кожний екзаменаційний білет із «Української мови та методики її навчання» містить два теоретичні питання (перше – із сучасної української літературної мови, друге – із методики навчання української мови) та завдання практичного характеру.

Відповідь на **ПЕРШЕ ПИТАННЯ** екзаменаційного білета передбачає аналітичну репрезентацію теоретичних положень щодо заявленої проблеми й практичне її застосування. Здобувач вищої освіти має розпочати виклад матеріалу з загальних положень, кожне з яких конкретизувати й аргументувати практичними мовними прикладами. Розкриття відповіді має обов'язково завершуватися логічними висновками.

Виклад матеріалу з сучасної української літературної мови необхідно обґрунтовувати, покликаючись на позиції науковців й аналітично їх систематизуючи; особлива потреба в цьому виникає

тоді, коли питання проблемне й має неоднозначне висвітлення в лінгвістичній науці та шкільній практиці навчання.

Для підготовки до кваліфікаційного іспиту варто повторити основні питання, які розглянуто під час вивчення розділів сучасної української літературної мови (Фонетики, Фонології, Фономорфології, Ортоєпії, Графіки, Ортографії, Лексикології, Лексикографії, Фразеології, Фразеографії, Морфеміки, Словотвору, Морфології, Синтаксису, Пунктуації):

1. Фонетика як наука про звуки мови. Фонетичне членування мовленнєвого потоку. Сегментні та надсегментні одиниці. Склад. Наголос. Інтонація. Основні ортоєпічні норми сучасної української мови.

2. Три аспекти у вивченні звуків: фізичний, фізіологічний, лінгвістичний. Різниця між фонемою та звуком. Фонетична та фонематична транскрипції. Позичійні та комбінаторні зміни звуків.

3. Фонологія. Система фонем сучасної української літературної мови. Їх характеристика.

4. Фономорфологія як наука про чергування фонем у межах морфем. Історичні чергування голосних. Історичні чергування приголосних.

5. Українська графіка: історія та сучасний стан. Співвідношення між звуками й буквами української мови. Історія української ортографії. Принципи сучасного правопису. Характеристика Українського правопису в редакції 2019 року.

6. Слово як одиниця мови. Типи лексичних значень слів. Лексико-семантичні явища в сучасній українській мові: синонімія, антонімія, омонімія, паронімія, енантіосемія.

7. Лексикографія. Характеристика типів словників.

8. Лексика української мови з погляду походження та вживання.

9. Фразеологія та фразеографія української мови. Класифікації фразеологічних одиниць. Класифікація фразеологічних одиниць В. В. Виноградова.

10. Морфеміка як розділ науки про мову. Загальна характеристика морфем. Основа слова. Типи основ. Історичні зміни в морфемній будові слів.

11. Словотвір як розділ науки про мову. Основні поняття словотвірної системи української мови. Морфологічний та неморфологічний способи словотворення.

12. Іменник. Лексико-граматичні типи іменника. Граматичні категорії іменника. Поділ іменників на відміни та групи.

13. Прикметник як частина мови. Специфіка граматичних категорій прикметника. Лексико-граматичні групи прикметників: якісні, відносні, присвійні, порядкові. Особливості відмінювання та правопису прикметників.

14. Числівник. Функційні групи числівників. Зв'язок числівників із іменником. Особливості відмінювання та правопису числівників.

15. Займенникові слова. Групи займенникових слів за значенням. Групи займенникових слів за співвідношенням із іншими частинами мови. Відмінювання займенникових слів.

16. Прислівник. Групи прислівників за значенням. Морфологічні типи прислівників.

17. Загальна характеристика службових частин мови, вигука, звуконаслідувальника.

18. Дієслово. Система дієслівних форм. Граматичні категорії дієслова.

19. Словосполучення, їхні типи. Види синтаксичного зв'язку.

20. Речення як основна синтаксична одиниця-конструкція. Типи речень. Система односкладних речень. Розділові знаки в простому неускладненому реченні.

21. Головні члени речення. Другорядні члени речення. Граматичні різновиди, морфологічні засоби вираження.

22. Засоби ускладнення простого речення: однорідні члени речення, вставні та вставлені конструкції. Речення з відокремленими другорядними членами. Умови відокремлення означень, обставин та додатків. Розділові знаки в простому ускладненому реченні.

23. Складносурядні речення; структурно-семантичні типи ССР; засоби зв'язку. Складнопідрядні речення; структурно-семантичні типи СПР; засоби зв'язку. Пунктуація в ССР і СПР.

24. Безсполучникові складні речення з однотипними та різнотипними частинами; засоби зв'язку. Пунктуація в БСР.

25. Складні багатокомпонентні речення; їхні типи. Період; його будова; особливості пунктуації. Засоби передавання чужого мовлення. Складні форми синтаксичної організації мовлення.

ДРУГЕ ЗАВДАННЯ білета має на меті перевірку методичних знань та вмінь здобувача вищої освіти з української мови. Випускник має продемонструвати свою здатність добирати фактографічний

матеріал, необхідний для підготовки відповіді, уміння логічно та переконливо представити проблему, довести власний погляд, репрезентувати свої вміння в галузі методики навчання української мови в ЗСО. Теоретичні позиції обов'язково застосовувати на представлених практичних моментах.

Для підготовки до кваліфікаційного екзамену варто повторити такі питання:

1. Основні аспекти навчання української мови. Спрямованість змісту навчального курсу «Українська мова».

2. Основні змістові лінії шкільної програми з української мови. Завдання шкільного курсу «Українська мова».

3. Класифікації уроків української мови вчених-лінгводидактів. Структура уроків різних типів.

4. Класифікація диктантів. Основні види навчальних диктантів. Етапи роботи над диктантом.

5. Методи й прийоми навчання граматики. Головні поняття граматики. Визначте й прокоментуйте особливості викладу граматичного матеріалу в чинних підручниках із української мови для 8 класу.

6. Види робіт із розвитку писемного мовлення. Переказ, його різновиди та послідовність роботи.

7. Засоби навчання української мови. Принципи побудови та функції сучасних підручників із української мови.

8. Технологія сучасного уроку української мови. Найголовніші риси сучасного уроку. Основні вимоги до вчителя-словесника. Умови ефективного проведення уроку.

9. Основні напрями навчання граматики. Принципи навчання граматики.

10. Методика навчання морфології. Принципи, методи й прийоми вивчення морфології, що усталилися в сучасній лінгводидактиці. Система вправ у навчанні морфології.

11. Методи й прийоми навчання української мови. Які, на Вашу думку, методи й прийоми навчання найбільш ефективні на уроках вивчення будови слова й словотвору?

12. Вправи та їх класифікація. Сформулюйте завдання до вправ, спрямованих на подолання ортоепічних помилок, викликаних впливом діалектичного мовлення та явища інтерференції, передбачивши використання ортоепічного словника.

13. Проблема типології уроків української мови. Типи уроків із української мови, структура й методика їх проведення.

14. Зміст уроку української мови. Етапи підготовки. Вимоги до змісту сучасного уроку (лінгводидактичні, психологічні, технічні, гігієнічні).

15. Нестандартні уроки з української мови. Міжпредметні зв'язки.

16. Методи й прийоми навчання фонетики. Система вправ із фонетики.

17. Основні етапи вивчення лексики й фразеології в шкільному курсі «Українська мова». Система вправ у навчанні лексики й фразеології.

18. Система вправ у навчанні будови слова й словотвору. Морфемний розбір слова. Уміння й навички в навчанні будови слова й словотвору.

19. Методика навчання синтаксису. Етапи оволодіння школярем синтаксичним матеріалом. Система вправ у навчанні синтаксису.

20. Методика навчання орфографії. Види орфографійної пам'яті. Уміння й навички в навчанні орфографії. Класифікація ортограм. Робота над ортограмами. Види орфографійних вправ.

21. Система вправ у навчанні пунктуації. Класифікація пунктограм. Робота з пунктуаційними помилками, їхні види та причини виникнення.

22. Словникова робота на уроках рідної мови, її рівні. Робота над лексичними помилками.

23. Функціонально-стилістичне спрямування у вивченні мовних явищ. Зв'язок стилістики з іншими лінгвістичними дисциплінами. Стилістичні вправи та завдання.

24. Основні форми занять з української мови в старших класах.

25. Система позакласної роботи з української мови. Спецкурси та факультативні заняття з української мови.

ТРЕТЄ ПИТАННЯ білета має на меті перевірити практичні уміння та навички з «Сучасної української літературної мови». Під час відповіді здобувач вищої освіти має репрезентувати виконання повного синтаксичного аналізу речення та фонетичного, морфемного й морфологічного розборів підкреслених у завданні слів. Усі розбори мають ґрунтуватися на вивчених протягом чотирьох років навчання теоретичних положеннях із сучасної української літературної мови.

СХЕМИ МОВНИХ РОЗБОРІВ

СХЕМА ФОНЕТИЧНОГО АНАЛІЗУ

1. Слово (словоформу) для аналізу записати на дошці / у зошиті (зробити орфографічний запис). Визначити кількість букв. Назвати букви.
2. Записати слово фонематичною транскрипцією. Назвати фонему й визначити їх кількість.
3. Записати слово фонетичною транскрипцією. Вимовити звуки, визначити їх кількість.
4. Установити співвідношення між звуками, фонемами й буквами в слові.
5. Поділити слово на склади й визначити:
  - а) кількість складів;
  - б) кількість складів відкритих, закритих, прикритих, неприкритих, напівзакритих.
6. Поставити наголос, визначити його тип, охарактеризувати наголос (головний і можливий побічний, рухомий чи нерухомий, чи має це слово в реченні логічний наголос).
7. Дати акустично-артикуляційну характеристику голосних:
  - а) за ступенем глибини творення в порожнині рота, горизонтальним положенням язика (голосні переднього чи непереднього ряду);
  - б) за ступенем наближення спинки язика до піднебіння (високого, високо-середнього, середнього, низького підняття / піднесення);
  - в) за участю губів (лабіалізований /нелабіалізований);
  - г) складотворчий чи нескладотворчий (ї, ѳ);
  - г) варіантом якої фонему є аналізований звук.
8. Охарактеризувати приголосні:
  - а) за участю шуму й голосу в їх творенні (сонорний, шумний (дзвінкий або глухий), назвати його кореляційну пару;
  - б) за акустичним вираженням (шиплячий, свистячий);
  - в) за місцем творення (за активним мовним органом) – губний (губно-губний, губно-зубний), язиковий (передньоязиковий, середньоязиковий задньоязиковий), глотковий;
  - г) за способом творення (щілинний, зімкнений (проривний, афrikата, зімкнено-прохідний (дрижачий, боковий, зімкнено-прохідний носовий));

г) за ступенем наближення спинки язика до твердого піднебіння (м'який, пом'якшений, напівпом'якшений);

д) варіантом якої фонемі є аналізований звук.

9. Виявити й проаналізувати наявні чи можливі чергування голосних і приголосних фонем у процесі словозміни або словотворення аналізованого слова. Дати короткі пояснення до історії виникнення наявного (можливого) чергування.

10. Виявити й проаналізувати звукові зміни (кількісні та якісні), що відбулися в слові (акомодація (назалізація, упереднення, напівпом'якшення, лабіалізація), редукція, вокалізація, асиміляція (гармонійна асиміляція, за дзвінкістю, за глухістю, за місцем творення, за способом творення, за місцем і способом творення, за м'якістю, за твердістю); дисиміляція, спрощення в групах приголосних, подовження, стягнення приголосних) тощо.

Приклад фонетичного аналізу

Ти [Україно] ізнов мені *снишся* на стежці гіркої розлуки синім лугом, ромашкою, птицею з канівських круч (А. Малишко).

1. Снишся. Ес, ен, и, ша, ес, йа.

2. /снійшс'а/. /с/, /н/, /и/, /ш/, /с'/, /а/ – 6 фонем.

3. [с н і с':а]. [с], [н], [і], [с':], [а] – 5 звуків.

4. У слові шість букв і п'ять звуків. Літери *ша* і *ес* позначають один довгий звук – [с':].

5. [сни–с':а]. У слові два склади, обидва відкриті, прикриті.

6. Наголос падає на перший склад, побічного наголосу немає, головний наголос нерухомий. У реченні слово *снишся* виділено логічним наголосом.

7. [і] – голосний переднього ряду, високо-середнього піднесення, нелабіалізований, наголошений, інваріант фонемі /и/; [а] – голосний непереднього ряду, низького піднесення, нелабіалізований, ненаголошений, унаслідок акомодатії вимова передніша (помітне просування артикуляції вперед), акомодований варіант фонемі /а/.

8. [с] – приголосний, шумний, глухий, його пара – [з], свистячий, передньоязиковий, зубний, щілинний, твердий, інваріант фонемі /с/; [н] – приголосний, сонорний, передньоязиковий, зубний, зімкнено-прохідний, твердий, інваріант фонемі /н/; [с':] – приголосний, шумний, глухий, його пара – [з':], свистячий,

передньоязиковий, зубний, щілинний, пом'якшений, довгий, асимільований подовжений варіант фонем */ш/*.

9. У корені слова в процесі словотворення можливе чергування *о* з фонемним нулем – *сон, сонний – сну, снитися*. *О* походить із давнього *ь*, який у сильній позиції змінювався на голосний повного творення, а в слабкій – занепадав, утворюючи фонемний нуль.

10. У слові відбулася регресивна, суміжна, повна, обов'язкова асиміляція за місцем творення (шиплячий передньоязиковий альвеолярний [ш] перед свистячим передньоязиковим зубним асимілювався повністю й перетворився на свистячий передньоязиковий зубний [с:]). Вимова голосного непереднього ряду [а] після пом'якшеного приголосного [с':] стала переднішою – явище акомодатії.

III ➔ СХЕМА МОРФЕМНОГО АНАЛІЗУ

1. Аналізоване слово (словоформа); графічне позначення морфемного складу слова на фонематичному (або фонетичному) рівні.

2. Корінь слова, можливі варіанти (модифікації) кореня; необхідно визначити кореневий морф і можливі аломорфи.

3. Префікс, суфікс (словотворчий, формотворчий); постфікс; конфікс, інтерфікс (у складних словах). Флексія.

4. Основа слова та її характеристика.

5. Чи є морфонологічні зміни (опрощення, перерозклад, ускладнення) у структурі слова.

Приклад морфемного аналізу

Волелюбний; /волел'убний/; перший кореневий морф слова *вол-* – вільний, первинний, твердий, виконує лексико-семантичну функцію, можливі його аломорфи: *віл'-* (*вільний*), *вол'-* (*воля*); другий кореневий морф слова *-люб-* – зв'язаний (функціює лише разом зі словотворчими суфіксами, наприклад, *любов, любити*), первинний, твердий, виконує лексико-семантичну функцію, можливий його аломорф *л'убл'-* (*люблю*); інтерфікс *-е-* – словотворчий; суфікс *-н-* – словотворчий; флексія *-ий* – словозмінна; основа слова *волелюбн-* – похідна, складна, вільна, закрита, тверда; у морфемній будові слова змін не відбулося.

III ➔ СХЕМА СЛОВОТВІРНОГО АНАЛІЗУ

1. Аналізоване слово.
2. Твірна основа. Її походження.
3. Словотворчий формант.
4. Спосіб словотворення.
5. Словотвірний тип, його продуктивність.

Приклад словотвірного аналізу

У різну пору дня лютневий сніг цвіте *по-різному* (Є. Гуцало).

Аналізоване слово – *по-різному*; твірна основа *-різн-* – прикметникова; словотворчий формант – конфікс *по-...ому*; спосіб словотворення – морфологійний, афіксальний, конфіксальний; словотвірний тип продуктивний.

III ➔ СХЕМИ МОРФОЛОГІЙНИХ АНАЛІЗІВ

➔ АНАЛІЗ ІМЕННИКА ЯК ЧАСТИНИ МОВИ

1. Аналізована словоформа.
2. Початкова форма.
3. Загальна чи власна назва.
4. Істота чи неістота.
5. Конкретний чи абстрактний.
6. Збірний; матеріально-речовинний.
7. Рід, число, відмінок; засоби їх вираження.
8. Відміна і група (якщо є).
9. Морфемна будова й словотвірний аналіз.
10. Синтаксична функція.

Приклад морфологічного аналізу іменника

Ще вчора вони кипіли кучерявою *зеленню*, а сьогодні поміж лапатою листу хтось пройшов незримий і залишив по собі сонячні сліди (І. Цюпа).

Зеленню – іменник; початкова форма – *зелень*, загальна назва, неістота, конкретне значення, збірний, жіночого роду, однина (уживається тільки у формі однини), орудний відмінок (засіб вираження -флексія *-ю*), 3-я відміна; *зеленню*; твірна основа *зелен-* – прикметникова; морфологійний спосіб словотворення (безафіксний тип); синтаксична функція – додаток.

➡ АНАЛІЗ ПРИКМЕТНИКА ЯК ЧАСТИНИ МОВИ

1. Аналізована словоформа.
2. Початкова форма (називний відмінок однини чоловічого роду).
3. Група за значенням.
4. Ступінь порівняння та засоби його вираження (якщо наявний).
5. Повна (стягнена / нестягнена) чи коротка форма.
6. Група за кінцевим приголосним основи: тверда, м'яка.
7. Рід, число, відмінок; засоби вираження.
8. Морфемна будова та словотвірний аналіз.
9. Синтаксична функція.

Приклад морфологічного аналізу прикметника

Засяяло в *барвистому* травневому вінку біле оксамитове мереживо – це значить, що весна красеневі червню чародійні ключі від щедрого літа передає (М. Яценко).

Барвистому – прикметник, початкова форма – *барвистий*, якісний, повна стягнена форма, тверда група, чоловічий рід, однина, виражається флексією, синтаксично залежною від іменника; місцевий відмінок, виражається флексією *-ому* та прийменником *в*; *барвистий*; твірна основа *барв-*, словотворчий суфікс *-ист-*, спосіб словотворення – морфологічний (суфіксальний); означення.

➡ АНАЛІЗ ЧИСЛІВНИКА ЯК ЧАСТИНИ МОВИ

1. Аналізована словоформа.
2. Початкова форма.
3. Група за значенням (означено-кількісні, неозначено-кількісні).
4. Морфологічний склад.
5. Рід, число (якщо є), відмінок; засоби вираження.
6. Зв'язок із іменником (узгодження чи керування).
7. Морфемна будова й словотвірний аналіз.
8. Синтаксична функція.

Приклад морфологічного аналізу числівника

Гімназія призначалася для дітей небагатих дворян. 1825 р. в ній налічувалося 19 викладачів і 225 учнів.

Дев'ятнадцять (викладачів) – числівник, означено-кількісний, власне кількісний, простий, роду й числа не має, називний відмінок (засіб вираження – нульова флексія), керує іменником у формі родового відмінка множини, *дев'ятнадцять* (корінь слова – *дев'ятнадцять* – вільний, вторинний, виконує лексико-семантичну функцію; флексія – нульова, словозмінна; основа слова – *дев'ятнадцять* – похідна (історично)); утворений лексико-синтаксичним способом (історично); уходить до складу підмета.

АНАЛІЗ ЗАЙМЕННИКОВОГО СЛОВА ЯК ЧАСТИНИ МОВИ

1. Аналізована словоформа.
2. Початкова форма.
3. Група за співвідношенням з іншими частинами мови (іменниками, прикметниками, числівниками).
4. Група за значенням.
5. Рід і число (для певних груп); засоби вираження.
6. Відмінок, засоби його вираження; особа (для особових та особово-вказівних).
7. Морфемна будова та словотвірний аналіз.
8. Синтаксична функція.

Приклад морфологічного аналізу займенникового слова

Я прислухаюсь (М. Коцюбинський).

Я – займенникове слово, початкова форма – я, узагальнено-предметне, особове, однина, перша особа, називний відмінок, слово непохідне, основа непохідна, коренева, вільна; підмет.

АНАЛІЗ ПРИСЛІВНИКА ЯК ЧАСТИНИ МОВИ

1. Аналізоване слово.
2. Початкова форма (для прислівників, ужитих у формі вищого чи найвищого ступенів порівняння).
3. Група за значенням (означальний, обставинний, предикативний, модальний).
4. Якого слова стосується.
5. Ступінь порівняння (якщо є).
6. Морфологічний тип.
7. Спосіб словотворення. Морфемна будова.
8. Синтаксична функція.

Приклад морфологічного аналізу прислівника

Весілля справляли *по-старосвітському* (Ю. Яновський).

По-старосвітському – прислівник; означальний, способу дії (порівняльно-уподібнювальний), стосується слова *справляти*; співвідносний із прикметником (відприкметниковий); спосіб творення – морфологічний, префіксально-суфіксальний; обставина.

АНАЛІЗ ОСОБОВОГО ДІЄСЛОВА ЯК ДІЄСЛІВНОЇ ФОРМИ

1. Аналізована словоформа.
2. Початкова форма (інфінітив).
3. Вид (засоби вираження).
4. Перехідність/неперехідність, засоби її вираження.
5. Стан (активний, зворотно-середній чи дієслово позастанове).
6. Спосіб (засоби вираження).
7. Час (засоби вираження).
8. Особа, рід, число; засоби їх вираження.
9. Дієвідміна.
10. Основа інфінітива й основа теперішнього (простого майбутнього) часу.
11. Морфемна будова. Особливості формотворення.
12. Синтаксична функція.

Приклад морфологічного аналізу особового дієслова

Хто *бачив* розтопані плідні лани і рідні долини... (Л. Первомайський).

Бачив – дієвідмінюване дієслово; початкова форма – *бачити*, недоконаний вид (виражається основою дієслова), перехідне (керує іменником у формі знахідного відмінка без прийменника), активний стан, дійсний спосіб, минулий час, чоловічий рід, однина (засоби вираження – суфікс -в- і нульова флексія), II дієвідміна, основа інфінітива *бачи-*, основа теперішнього часу *бач-*, **бачив**Ø, форма утворена від основи інфінітива за допомогою формотворчого суфікса -в; присудок.

➡ АНАЛІЗ ДІЄПРИКМЕТНИКА ЯК ДІЄСЛІВНОЇ ФОРМИ

1. Аналізоване слово.
2. Початкова форма.
3. Стан, перехідність / неперехідність, вид, час; засоби вираження.
4. Рід, число, відмінок; засоби вираження.
5. Творення дієприкметника.
6. Морфемна будова. Особливості формотворення.
7. Синтаксична функція.

Приклад морфологічного аналізу дієприкметника

Хай завжди він (хліб) – совість наша – буде в хаті, як диво, лежатиме, *прикритий* вишитим рушником, свіжий та святий (В. Скуратівський).

Прикритий – дієслово, дієслівна форма – дієприкметник; початкова форма – *прикритий*; пасивний стан, неперехідний, минулий час, доконаний вид, засоби вираження – суфікс **-т-** і основа інфінітива; чоловічий рід, однина, називний відмінок, засіб вираження – флексія **-ий** (дієприкметник узгоджується з іменником *хліб*); утворений від основи інфінітива дієслова *прикри/ти/* додаванням суфікса **-т-** (**-ий**); *прикритий*; означення.

➡ АНАЛІЗ ДІЄПРИСЛІВНИКА ЯК ДІЄСЛІВНОЇ ФОРМИ

1. Аналізоване слово.
2. Вид і засоби його вираження.
3. Перехідність і засоби її вираження. Стан.
4. Час (яку додаткову дію виражає дієприслівник – одночасну чи попередню щодо дієслова-присудка).
5. Творення дієприслівника.
6. Морфемна будова. Особливості формотворення.
7. Синтаксична функція.

Приклад морфологічного аналізу дієприслівника

Сад, *нахиливши* срібні квіти, пісні пташині пригадав (В. Сосюра).

Нахиливши – дієслово, дієслівна форма – дієприслівник; доконаний вид (засіб вираження – суфікс **-вши** та основа дієслова доконаного виду); перехідний (засіб вираження – залежний іменник *віти*, виражений формою знахідного відмінка без прийменника),

активного стану; дієприслівник виражає дію, що відбулася раніше від головної, набуває значення минулого часу; утворений від основи інфінітива дієслова *нахили/ти/* додаванням суфікса **-вши**; *нахиливши*; обставина.

⇒ АНАЛІЗ ДІЄПРИСЛІВНИХ ФОРМИ НА **-но (-ено), -то**

1. Аналізоване слово.
2. Вид.
3. Перехідність.
4. Стан.
5. Творення форми. Морфемна будова.
6. Синтаксична функція.

Приклад морфологічного аналізу дієслівних форм на **-но (-ено), -то**

За моє жито мене й *бито* (народна творчість).

Бито – дієслово, дієслівна форма на **-то**, недоконаний вид, перехідне (засіб вираження – залежний займенник *мене* у формі зхідного відмінка без прийменника); пасивний стан; утворено (історично) від дієприкметника середнього роду, **бито**; головний член, співвідносний із присудком, односкладного безособового речення.

⇒ АНАЛІЗ ПРИЙМЕННИКА ЯК ЧАСТИНИ МОВИ

1. Аналізоване слово.
2. Значення в реченні (просторовий, часовий, логічний).
3. Група за походженням (первинний, вторинний).
4. Група за будовою (простий, складний, складений).
5. Із якою відмінковою формою вжитий і може потенційно вживатися.

Приклад морфологічного аналізу прийменника

На сизих луках скошено отаву... (М. Рильський).

На – прийменник; прийменниково-іменникова конструкція *на луках* має просторове значення; прийменник первинний, простий, ужитий із формою місцевого відмінка іменника; окрім місцевого, може вживатися зі знахідним відмінком.

АНАЛІЗ СПОЛУЧНИКА ЯК ЧАСТИНИ МОВИ

1. Аналізоване слово.
2. Група й підгрупа за значенням (сурядний чи підрядний).
3. Група за походженням (первинний чи вторинний).
4. Група за морфологією будовою.
5. Група за способом уживання (одиничний, повторюваний, парний).
6. Функція в реченні.

Приклад морфологічного аналізу сполучника

Листя злетіло з дерев. Недавно воно полум'яніло, кружляло, а зараз дерева голі (Є. Гуцало).

А – сполучник, сурядний, протиставний, непохідний (первинний), простий, одиничний (одномісний), поєднує частини складносурядного речення.

АНАЛІЗ ЧАСТКИ ЯК ЧАСТИНИ МОВИ

1. Аналізоване слово.
2. Група за місцем і роллю в мовних одиницях (фразова, формотворча, словотворча).
3. Група за функційо-семантичними особливостями.
4. Група за походженням. Група за морфологією будовою.
5. Якого слова в реченні чи всього речення стосується?
6. Препозиційна, постпозиційна чи вільнопозиційна.

Приклад морфологічного аналізу частки

Чи *тільки* терни на шляху знайду...? (Леся Українка)

Тільки – частка, фразова, видільна, вторинна (прислівникова), проста, препозиційна, у реченні стосується слова «терни».

АНАЛІЗ ІНТЕР'ЄКТИВА ЯК ЧАСТИНИ МОВИ

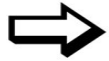
1. Аналізоване слово.
2. Група й підгрупа за значенням: емоційний, волевиявлення (наказово-спонукальний, апелятивний, емоційно-апелятивний).
3. Група за походженням (первинний чи вторинний).

Зразок морфологічного аналізу інтер'єктива

Ах – інтер'єктив, вигук, емоційний (виражає захоплення), первинний.

СХЕМИ СИНТАКСИЧНИХ АНАЛІЗІВ

СХЕМА СИНТАКСИЧНОГО АНАЛІЗУ ПРОСТОГО РЕЧЕННЯ

1. Записати речення.
2. Визначити граматичну основу та підкреслити другорядні члени речення.
3. Дати загальну характеристику простого речення:
  - а) просте речення;
  - б) тип за метою висловлювання: розповідне, питальне, спонукальне;
  - в) тип за інтонуванням: неокличне, окличне;
  - г) тип за характером висловленої думки: стверджувальне, заперечне;
  - г) тип за характером граматичної основи: двоскладне, односкладне (означено-особове, неозначено-особове, узагальнено-особове, безособове, інфінітивне, номінативне);
  - д) тип за наявністю чи неаявністю другорядних членів речення: поширене, непоширене;
  - е) тип за наявністю обов'язкових членів речення: повне, неповне;
  - є) тип за ускладненістю (однорідні члени речення, відокремлені члени речення, вставні слова, вставлені конструкції).
4. Охарактеризувати члени речення:
  - а) граматична основа (назвати);
  - б) група підмета (назвати);
  - в) група присудка (назвати);
  - г) підмет: тип за будовою (простий, складений); морфологічне вираження;
  - г) присудок: тип за будовою (простий, складений іменний, складений дієслівний, складений прислівниковий, складний), якщо ускладнений, указати на це; морфологічне вираження;

д) зв'язок між підметом і присудком: повна або часткова координація;

е) другорядні члени речення в групі підмета:

— означення: узгоджене чи неузгоджене, поширене чи непоширене, морфологічне вираження, зв'язок із означуваним словом;

є) другорядні члени в групі присудка:

— додаток: прямий чи непрямий, морфологічне вираження, зв'язок із опорним словом;

— обставина: вид за значенням (способу дії, міри й ступеня, місця, часу, мети, причини, умови, допусту), морфологічне вираження, зв'язок із опорним словом.

5. Порядок членів речення: прямий, інверсований.

6. Пунктуація.

Приклад синтаксичного розбору простого речення

Море мовчало зовсім, приспане тихою ласкою ночі.

Речення просте, розповідне, неокличне, стверджувальне, двоскладне, поширене, повне, ускладнене відокремленим означенням, вираженим дієприкметниковим зворотом.

Граматична основа – *море мовчало*.

Група підмета – *море, приспане тихою ласкою ночі*.

Група присудка – *мовчало зовсім*.

Море – підмет, простий, виражений іменником с.р. у формі називного відмінка однини.

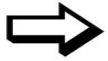
Приспане тихою ласкою ночі – узгоджене означення, виражене дієприкметниковим зворотом.

Мовчало – присудок, простий, виражений дієсловом у формі дійсного способу, минулого часу, III особи однини.

Зовсім – обставина способу дії, виражена прислівником, зв'язок із опорним словом (*мовчало зовсім*) – прилягання.

Порядок слів інверсований.

Пунктуація: кома перед відокремленим означенням, крапка наприкінці розповідного неокличного речення.

СХЕМА СИНТАКСИЧНОГО АНАЛІЗУ СКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ

1. Записати речення.
2. Виділити граматичні основи.
3. Пронумерувати предикативні частини.
4. Підкреслити другорядні члени речення.
5. Накреслити структурну схему складного речення.
6. Дати загальну характеристику складного речення:
  - а) речення складне;
  - б) сполучникове (складносурядне, складнопідрядне), безсполучникове чи з різними типами зв'язку;
  - в) тип за кількістю предикативних частин: елементарне (двокомпонентне), неелементарне (багатокомпонентне);
  - г) тип за метою висловлювання (розповідне, питальне, спонукальне);
  - г) тип за інтонуванням (окличне, неокличне);
  - д) перша частина (назвати), друга (назвати) і т.д.
  - е) засоби зв'язку предикативних частин (сполучники, сполучні слова, інтонація).
7. Дати загальну характеристику предикативних частин:
  - а) просте речення;
  - б) стверджувальне чи заперечне.
  - в) односкладне (різновид) чи двоскладне;
  - г) поширене чи непоширене;
  - г) повне чи неповне;
  - д) ускладнене (чим саме) чи неускладнене.
8. Аналіз першої предикативної частини за схемою розбору простого речення (якщо це складнопідрядне речення, то потрібно охарактеризувати головну частину).
9. Пунктуація.

Приклад синтаксичного розбору складносурядного речення

Дмухнув вітер понад ставом – і сліду не стало.

[1] – і [2].

Речення складне, сполучникове, складносурядне, елементарне, розповідне, неокличне, складається з двох частин. Перша: *Дмухнув вітер понад ставом*, друга – *сліду не стало*. Предикативні частини

поєднані за допомогою єднального сполучника *і*, виражають причиново-наслідкові зв'язки. Порядок частин фіксований, структура закрита.

Перша частина співвідносна з простим, стверджувальним, двоскладним, поширеним, повним, неускладненим реченням.

Граматична основа – *дмухнув вітер*.

Група підмета – сам підмет.

Група присудка – *дмухнув понад ставом*.

Вітер – простий підмет, виражений іменником у формі називного відмінка однини.

Дмухнув – простий присудок, виражений дієсловом у формі дійсного способу, минулого часу, 3-ї особи однини.

Понад ставом – обставина місця, виражена іменником із прийменником, зв'язок із опорним словом (*дмухнув понад ставом*) – слабе керування.

Порядок членів речення інверсований.

Пунктуація: тире між частинами складносурядного речення, крапка наприкінці розповідного неокличного речення.

Приклад синтаксичного розбору складнопідрядного речення

Часом Десна розливалась так шишно, що у воді потопали не тільки ліси і сінокоси.

[...1], (що...2).

Речення складне, сполучникове, складнопідрядне, міри й ступеня, елементарне (двокомпонентне), нерозчленованої структури, розповідне, неокличне.

Головна частина: *Часом Десна розливалась так шишно*, підрядна: *у воді потопали не тільки ліси і сінокоси*. Предикативні частини поєднані за допомогою підрядного сполучника *що*, структура закрита.

Перша частина співвідносна із простим, двоскладним, поширеним, повним, неускладненим, стверджувальним реченням.

Граматична основа – *Десна розливалась*.

Група підмета – сам підмет.

Група присудка – *розливалась часом так шишно*.

Десна – простий підмет, виражений іменником у формі називного відмінка однини.

Розливалась – простий присудок, виражений дієсловом у формі дійсного способу, минулого часу, 3-ї особи однини.

Часом – обставина часу, виражена прислівником, зв'язок із опорним словом (*часом розливалась*) – прилягання.

Пишно – обставина способу дії, виражена прислівником, зв'язок із опорним словом (*так пишно*) – прилягання.

Так – обставина способу дії, виражена прислівником, зв'язок із опорним словом (*розливалась так*) – прилягання.

Порядок членів речення в першій предикативній частині прямий.

Пунктуація: кома між предикативними частинами складно-підрядного речення, крапка наприкінці розповідного неокличного речення.

Приклад синтаксичного розбору безсполучникового речення

Ще ясніше й величніше світилися бані Софії, її споруда наче була символом єднання цього прекрасного світу, цієї весни з голубим єднанням ночі, з поодинокими мерехтливими зорями (За Є. Гуцалом).

[...1], [...2].

Речення складне, безсполучникове, елементарне, розповідне, неокличне, складається з двох частин.

Перша частина: *Ще ясніше й величніше світилися бані Софії*, друга: *її споруда наче була символом єднання цього прекрасного світу, цієї весни з голубим єднанням ночі, з поодинокими мерехтливими зорями*.

Це речення з однотипними частинами єднального характеру, семантико-синтаксичні відношення між частинами – одночасність дій, предикативні частини поєднані за допомогою перелічувальної інтонації структура відкрита.

Перша частина співвідносна з простим, стверджувальним, двоскладним, поширеним, повним, неускладненим реченням.

Граматична основа – *бані світились*.

Група підмета – *бані Софії*.

Група присудка – *ще ясніше й величніше світилися*.

Бані – простий підмет, виражений іменником у формі називного відмінка множини.

Софії – означення, неузгоджене, виражене іменником у формі родового відмінка однини.

Світилися – простий присудок, виражений дієсловом у формі дійсного способу, минулого часу, 3-ї особи множини.

Ясніше – обставина способу дії, виражена прислівником, зв'язок із опорним словом (*світилися ясніше*) – прилягання.

Величніше – обставина способу дії, виражена прислівником, зв'язок із опорним словом (*світилися величніше*) – прилягання.

Порядок слів у першій предикативній частині інверсований.

Пунктуація: кома між предикативними частинами, що входять до складного речення, коми між однорідними членами речення, крапка наприкінці розповідного неокличного речення.

Приклад синтаксичного розбору речення з різними видами зв'язку

Споконвіку в народі побутує думка: хто першим побачить цвіт ліщини, тому весь вік посміхатиметься щастя.

[...1]: (хто...2), [тому...3].

Речення складне, неелементарне, розповідне, неокличне. Складається з трьох частин, перша: *Споконвіку в народі побутує думка*, друга: *хто першим побачить цвіт ліщини*, третя: *тому весь вік посміхатиметься щастя*.

Перша частина з другою поєднана за допомогою безсполучникового зв'язку, пояснювальної інтонації, друга з третьою – за допомогою підрядного зв'язку (підрядне з'ясувальне речення).

Перша предикативна частина співвідносна з простим, двоскладним, поширеним, повним, стверджувальним реченням.

Грамаітична основа – *побутує думка*.

Група підмета – сам підмет.

Група присудка – *споконовіку в народі побутує*.

Думка – простий підмет, виражений іменником у формі називного відмінка однини.

Побутує – простий присудок, виражений дієсловом у формі дійсного способу, теперішнього часу, 3-ї особи однини.

Споконовіку – обставина часу, виражена прислівником, зв'язок із опорним словом (*споконовіку побутує*) – прилягання.

В народі – обставина місця, виражена іменником із прийменником, зв'язок із опорним словом (*побутує в народі*) – слабке керування.

Порядок слів у першій предикативній частині інверсований.

Пунктуація: двокрапка між предикативними частинами складного речення з безсполучниковим зв'язком (друга частина конкретизує першу), кома між предикативними частинами, що з'єднані за допомогою підрядного зв'язку.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бакум З. П. Теоретико-методичні засади навчання фонетики української мови в гімназії : монографія. Кривий Ріг, 2008.
2. Бевзенко С. П., Литвин Л. П., Семеренко Г. В. Сучасна українська мова. Синтаксис : Навч. посіб. Київ, 2005.
3. Безпояско О. К., Городенська К. Г., Русанівський В. М. Граматика української мови: Морфологія. Київ, 1993.
4. Беляєв О.М. Лінгводидактика рідної мови. Київ, 2005.
5. Білоусенко П. І. Мовознавчі студії в школі. Запоріжжя, 2000.
6. Біляєв О. М. Сучасний урок української мови. Київ, 1981.
7. Богданова І. М. Педагогічна інноватика. Одеса, 2000.
8. Бойко В. М., Давиденко Л. Б. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір : навч. посіб. Ніжин, 2017.
9. Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія. Київ, 2006.
10. Бондаренко Н., Ярмолюк А. Концепція підручника української мови для шкіл з російською мовою навчання. *Дивослово*. 2002. № 4. С. 66.
11. Бондарчук Л. І. Методику підказує текст : Навчальний посібник. Тернопіль, 2001.
12. Борисенко В. Сова К. Активні методи як основа творчої взаємодії в навчанні. *Українська мова і література в школах України*. № 2. 2016. С. 27–31.
13. Голобородько Є. П. Загальні питання інтерактивного навчання. *Збірник наукових праць: Інтерактивне навчання: Досвід впровадження* / За заг ред. В. Д. Шарко. Херсон : ОЛДІ-плюс, 2000.
14. Голуб Н., Дяченко Н., Остапенко В., Шляхова В. Технологія сучасного уроку рідної мови. Черкаси, 1999.
15. Гончаренко І. С. Методика як наука. Київ, 2000.
16. Горпинич В. О. Морфологія української мови : Підр. для студ. вищих н. з. Київ, 2004.
17. Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія [автори: І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, А. П. Загнітко, С. О. Соколова; за ред. К. Г. Городенської]. Київ, 2017.

18. Грибан Г. В., Кучерук О. А. Практикум з методики навчання української мови: Навчально-методичний посібник. Київ, 2003.
19. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Київ, 2004.
20. Дороз В. Ф. Методика навчання української мови в загальноосвітніх закладах. Київ, 2008.
21. Дубічинський В. В. Українська лексикографія: історія, сучасність та комп'ютерні технології : навч. посіб. Харків, 2004.
22. Дудик П. С. Стилїстика української мови : навч. посіб. для студ. ВНЗ. Київ, 2005.
23. Дудик П. С. Прокопчук Л. В. Синтаксис української мови : підручник. Київ, 2010.
24. Жовтобрюх М. А., Кулик Б. М. Курс сучасної української літературної мови. Ч. 1. Київ, 1972.
25. Заболотська О. О. Формування індивідуальності майбутніх учителів-словесників. Херсон, 2006.
26. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, навчання, оцінювання. Київ, 2003.
27. Загнітко А. П. Теорія сучасного синтаксису : монографія. Донецьк, 2006.
28. Капелюшний А. О. Практична стилїстика української мови : навч. посібник; вид. 2-е, перероб. Львів, 2007.
29. Караман С. Поглиблене вивчення української мови в гімназіях та загальноосвітніх школах. *Дивослово*. 1994. № 7. С. 34–37.
30. Караман С. О. Методика навчання української мови в гімназії. Київ, 2000.
31. Катерина Городенська. Українське слово у вимірах сьогодення. Видання друге, істотно доповнене. Київ, 2019.
32. Костів О., Сколоздра-Шепітко О. Методика викладання української мови. Навчально-методичний посібник. Львів, 2018.
33. Лаврінець О. Я., Симонова К. С., Ярошевич І. А. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфологія : [підручник] / за ред. О. Я. Лаврінець. Київ, 2019.
34. Літературна норма і мовна практика : Монографія / Єрмоленко С. Я., Бирик С. П., Коць Т. А. та ін.; за ред. С. Я. Єрмоленко. Ніжин, 2013.
35. Мацько Л. І. Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилїстика української мови : підручник / за ред. Л. І. Мацько. Київ, 2003.
36. Мацько Л. І. Українська мова в освітньому просторі : Навчальний посібник. Київ, 2009.

37. Мельничайко В. Я. Лінгвістика тексту в шкільному курсу української мови : Посібник для вчителів. Київ, 1986.
38. Мельничайко В. Я. Творчі роботи на уроках української мови: Конструювання. Редагування. Київ, 1984.
39. Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах / За ред. М. І. Пентилюк: Підручник для студентів-філологів. Київ, 2000.
40. Методика навчання української мови в вищих навчальних закладах та середніх освітніх закладах: Кредитно-модульний курс / За заг. ред. О. І. Потапенка. Київ, 2006.
41. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / За ред. М. Пентилюк. Київ, 2009.
42. Омельчук С. Сучасна українська лінгводидактика: норми в термінології і мовна практика фахівців : монографія. Київ, 2019.
43. Пентилюк М. І., Гайдаєнко І. В., Окуневич Т. Г. та ін. Навчально-науково-дослідна робота студентів-філологів (реферат, курсова, випускна робота з української мови та методики навчання) : Навчально-методичний посібник для студентів. Київ, 2010.
44. Пентилюк М. І., Іваненко О. В. Українська мова : Підручник-комплект. Київ, 2013.
45. Пентилюк М. І., Окуневич Т. Г. Методика навчання української мови у таблицях і схемах : Навчальний посібник. Київ, 2010.
46. Пентилюк М. І., Окуневич Т. Г. Сучасний урок української мови. Харків, 2007.
47. Пентилюк М. І. Робота зі стилістики в 8–9 класах. Київ, 1987.
48. Плиско К. М. Принципи, форми і методи навчання української мови. Харків, 1995.
49. Плющ М. Я. Граматика української мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія. Підручник. 2-е видання, доповнене. Київ, 2010.
50. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ, 2004.
51. Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах. Київ, 2003.
52. Семенів Н. Л. Електронний підручник з рідної (української) мови як засіб реалізації особистіснозорієнтованого навчання. *Українська мова і література в школі*. 2005. № 5. С. 2–6.
53. Семенов О., Ячменик М. Мовно-методична підготовка майбутнього вчителя-словесника до використання засобів медіаосвіти. Суми, 2019.

54. Семенов О. М. Українська культуромовна особистість учителя: Монографія / За ред. Л. І. Мацько. Київ, 2007.
55. Семенов О. Ефективні технології навчання у лінгвістичній підготовці майбутніх фахівців: монографія. Суми, 2017.
56. Скуратівський Л., Шелехова Г. Концепція підручника рідної мови. *Українська мова і література в школі*. 2001. № 3. С. 5–7.
57. Словник-довідник з української лінгводидактики: Навчальний посібник / Кол. авторів за ред. М. Пентиліук. Київ, 2003.
58. Сучасна українська літературна мова: Морфологія. Синтаксис : підручник / А. К. Мойсієнко, І. М. Арібжанова, В. В. Коломийцева та ін. Київ, 2010.
59. Сучасна українська літературна мова / А. П. Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ та ін.; За ред. А. П. Грищенка. Київ, 2002.
60. Сучасна українська літературна мова / За ред. А. П. Грищенка. Київ, 2002.
61. Сучасна українська літературна мова. Хрестоматія з фонетики : навч. посіб. Ніжин, 2012.
62. Сучасна українська літературна мова. Хрестоматія з фонетики : навч. посіб. / уклад. Н. І. Бойко, Т. Л. Хомич. 2-ге вид., змінене і доп. Ніжин, 2020.
63. Сучасна українська літературна мова: Лексикологія. Фонетика : підручник / А. К. Мойсієнко, О. В. Бас-Кононенко, В. В. Берковець та ін. Київ, 2013.
64. Сучасна українська літературна мова: Морфологія. Синтаксис: підручник / А. К. Мойсієнко та ін. Київ, 2010.
65. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови. Київ, 2007.
66. Український правопис / НАН України. Київ : Науково-виробниче підприємство «Видавництво «Наук. думка», 2019. 392 с.
67. Фаріон І. Д. Мовна норма: знищення, пошук, віднова (культура мовлення публічних людей) : [монографія]. Івано-Франківськ, 2013.
68. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови: Підручник. 2-ге видання, доповнене. Київ, 2010.
69. Шульжук Н. В. Стилїстика сучасної української літературної мови : навч.-метод. посіб. для студ. філол. спец. ВНЗ. Рівне – Острог, 2012.

ПРОГРАМА КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ІСПИТУ З УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА МЕТОДИКИ ЇЇ НАВЧАННЯ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програму кваліфікаційного іспиту укладено для здобувачів вищої освіти, які завершують навчання в Національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка зі спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова та література) за освітнім ступенем «бакалавр».

Для здійснення кваліфікаційного іспиту організовують єдину екзаменаційну комісію в складі голови, членів комісії та екзаменаторів із викладачів випускової кафедри української мови і літератури.

Підсумкову атестацію випускників університету реалізують на підставі аналізу успішності навчання, оцінювання здатності розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми в галузі українського літературознавства й методики, що передбачені освітньо-професійною програмою.

У програмі визначено мету й завдання кваліфікаційного іспиту з української літератури та методики її навчання, описано його структуру (блоки сформульованих до нього питань), наведено детальний зміст кожного блоку питань.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ІСПИТУ

Кваліфікаційний іспит із української літератури та методики її навчання має на меті комплексну перевірку теоретичної й практичної готовності випускників до здійснення професійної діяльності вчителя-філолога закладу загальної середньої освіти.

Відповідно до мети завданням кваліфікаційного іспиту є встановлення рівня сформованості професійної компетенції студентів. Підґрунтям професійної підготовки бакалаврів мають бути знання з філологічних дисциплін та з курсу методики навчання української літератури в ЗСО (5 – 9 кл.).

Випускники мають володіти знаннями програмового матеріалу з курсів: «Фольклор України», «Історія української літератури», «Вступ до літературознавства», «Методика навчання української літератури», а також продемонструвати своє вміння застосовувати їх під час підготовки й проведення уроків із української літератури в ЗСО.

СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ ІСПИТУ

Структура першої частини іспиту відповідає поставленим завданням і містить три блоки питань, спрямованих на перевірку знань із:

- 1) історії української літератури;
- 2) методики навчання української літератури в ЗСО.

Друга частина іспиту передбачає перевірку практичних умінь та навичок їхнього застосування в професійній діяльності вчителя-філолога.

Зміст кожного блоку питань визначають ключові проблеми, які має вміти розв'язувати вчитель у процесі виконання своїх професійних функцій.

Усі питання, що винесено на кваліфікаційний іспит, розподілено на 25 екзаменаційних білетів, кожний із яких містить по 2 теоретичних питання та одне завдання практичного характеру.

ПЕРШЕ ЗАВДАННЯ має на меті перевірку знань здобувача вищої освіти з проблематики розвитку українського літературного процесу: від періоду давньої української літератури до сучасності. Здобувач вищої освіти має продемонструвати свою історико-літературну обізнаність, здатність добирати фактографічний матеріал, необхідний для підготовки відповіді, вміння логічно та переконливо розкрити проблему, довести власну думку.

Для підготовки до кваліфікаційного іспиту варто повторити такий матеріал.

Українська література

Вступ до літературознавства

Основні жанри драматичних творів. Драма як рід і як жанр літератури. Роль поетик у розвитку літературознавства. Українські поетики XVII – XVIII ст. Культурно-історична школа в літературознавстві, її основні положення. Представник культурно-історичної школи в українському літературознавстві.

Психологічна школа у літературознавстві. Основні положення психолінгвістичної теорії О. Потебні. Теорія психоаналізу З. Фройда, її стосунок до літератури і мистецтва. Концепція колективного підсвідомого К. Г. Юнга. Стиль бароко в літературі. Риси українського бароко. Поезія, музика і малярство. Спільне і відмінне між ними за інтерпретацією І. Франка.

Зміст і форма художнього твору, їх взаємозв'язок. Компоненти змісту й форми. Основні системи віршування. Сюжет у художньому творі, основні компоненти сюжету. Сюжет і фабула. Композиція літературного твору, основні елементи композиції. Художній образ і його функція в літературі. Стиль класицизму в літературі. Особливості українського класицизму. Модернізм в літературі та його течії. Філософські засади модернізму. Символізм як літературний стиль. Етапи розвитку українського символізму. Авангардизм в літературі та його течії. Риси українського авангарду. Постмодернізм як дискурс і художня практика. Історія літератури як галузь літературознавства. Історії індивідуальні і колективні. Основні історії української літератури. Категорії епічного, ліричного та драматичного як родові ознаки літератури. Літературна критика як галузь літературознавства та фактор літературного процесу. Бібліографія як наукова дисципліна, типи бібліографії. Основні жанри ліричних творів, поділ лірики за тематичним принципом. Жанри епічних творів. Жанри ліроепічних творів. Тропи в художній системі твору, їх різновиди. Роль звукопису у художньому творі, його елементи. Роль риторичних фігур у художньому творі, їх різновиди. Строфіка: прості і канонізовані строфи. Верлібр. Літературознавчі школи ХХ століття: феноменологія, герменевтика, структуралізм. Місце текстології серед літературознавчих дисциплін, основні завдання текстології. Історія тексту літературного твору. Встановлення тексту літературного твору, його причини і принципи. Цензура і самоцензура, їхній вплив на текст літературного твору. Датування і локалізація літературного твору, їх різновиди й методи. Методи атрибуції літературного твору. Атетеза. Поняття твору й тексту в сучасному літературознавстві. Проблема автора в сучасному літературознавстві. Завдання й методи генетичної критики.

Усна народна творчість

Поняття фольклору (пострадянська, європейська та американська парадигма). Специфіка фольклору. Основні характеристики фольклору. Фольклор і фольклористика. Місце фольклору в системі гуманітарних наук.

Школи й напрями в українській фольклористиці. Міфологічна школа – типове явище епохи романтизму. Міграційна школа як результат європейської інтеграції другої половини XIX ст. Географічно-історичний напрям. Історична школа як продовження традицій міфологічної в умовах Росії. Антропологічна школа як наслідок культурного освоєння європейцями африканського та австралійського материків у кінці XIX – на початку XX ст. Психологічна теорія Вундта. Сексуальна теорія Фрейда. Етнопсихологічна теорія Кардинера. Соціально-дифузна теорія Дюркгейма. Структуралістична теорія Леві Строса. Ритуально-міфологічна теорія Юнга.

Обрядовий і необрядовий фольклор. Утилітарно-магічні функції первісного фольклору. Вербальна, музична та акціональна сторони фольклорного явища як відображення первісного синкретизму. Обрядові пісні, драматично-ігрові дійства, магічні тексти. Десакралізація та естетизація фольклорних явищ, трансформація обрядового фольклору в необрядовий. Необрядові жанри усного фольклору.

Загадка та її ритуальні функції. Походження загадок. Явище евфемізації як основа неметафоричної загадки. Трансформація змісту й форми загадок.

Народна драма. Зоомістерії «Ведмідь», «Кінь», «Коза». Вертепна драма – синтез літературної та фольклорної традицій.

Весняно-літня календарна обрядовість і її поезія. Весняні календарні обряди і їхні основні функції. Веснянки, гаївки, рогульки: спільне й відмінне. Риндзівки та волочебні пісні. Русальні обряди «куста» та «проводи русалок». Русальні пісні. Купальський обряд та купальські пісні.

Осінньо-зимова календарна обрядовість і її поезія. Жнивварські обряди й пісні. Різдвяно-новорічні календарні обряди. Колядки й щедрівки: основні теми та мотиви. Народні думи та їхні виконавці.

Казки про тварин. Магічні функції казки. Мисливський та скотарський типи сюжетів. Основні композиційні особливості казки про тварин.

Чарівні казки. Чоловіча та жіноча ініціації як історична основа сюжетів чарівної казки. Особливості сюжетів та композиції чарівних казок.

Родинно-побутові пісні. Пісні про кохання, про жіночу долю, колискові, вдовині, сирітські: основні теми й мотиви. Родинно-обрядові пісні. Весільні. Голосіння. Соціально-побутові пісні. Козацькі, чумацькі, бурлацькі, наймитські, заробітчанські, рекрутські,

солдатські та жовнірські, стрілецькі пісні. Пісні-балади. Тема кохання та дошлюбних стосунків у баладах. Пісні-балади про сімейне життя. Історична тема в піснях-баладах.

Пісні літературного походження. Фольклоризм та фольклоризація як основні генетично-композиційні чинники пісень літературного походження.

Неказкова народна проза. Легенди, перекази, оповіді.

Давня українська література

Оригінальна й перекладна література Київської Русі. Основні жанри і твори перекладної літератури, їхня роль у розвитку оригінальної літератури.

Виникнення літописання на Русі. «Повість врем'яних літ», «Київський літопис», «Галицько-Волинський літопис»: особливості нарації й композиції, використання легендарно-повістєвого матеріалу й історичних джерел, художньо-ідейний зміст. «Слово про Закон і Благодать», «Повчання дітям» Володимира Мономаха як пам'ятки ораторсько-проповідницької прози. «Слово о полку Ігоревім»: історія тексту пам'ятки і проблема його автентичності.

Епоха Ренесансу в історії української літератури. Літературна спадщина Павла Русина, Севастьяна Фабіяна Кленовича, Станіслава Оріховського.

Полемічна література. Твори Герасима Смотрицького, Клірика Острозького, Христофора Фіلالета, Мелетія Смотрицького. Критика соціальної дійсності в «Писанії до всіх, спільно в Лядській землі живущим», «Обличенії диявола-миродержця» Івана Вишенського.

Ораторсько-проповідницька проза Лазаря Барановича, збірки «Меч духовний» (1666) і «Труби словес проповідних» (1674), «Лютня Аполлонова». Політичний ідеал козацьких літописів. Широта охоплення подій у «Літописі Самовидця». Патріотичний зміст, історична достовірність сюжетів у творі «Дійствія презильної брані Богдана Хмельницького, гетьмана запорозького, з поляки» Григорія Грабянки (1710). Принципи створення образів історичних осіб у Літописі Самійла Величка.

Новизна предметів зображення, фольклорні елементи у віршах Климентія Зіновієва. Алгоритично-символічна інтерпретація предметів і явищ у збірці Івана Величковського «Млеко» (1691). Драма-міраклъ на Україні. П'єса «Олексій, чоловік божий» (1673–1674). Розвиток української історичної драматургії п'єса Феофана Прокоповича «Владимир» (1705). П'єса «Милість Божа» (1738) Інокентія Неруновича.

Інтермедії до п'єс Митрофана Довгалевського та Георгія Кониського. Огляд історичного шляху українського народу в «Історії Русів».

Григорій Сковорода і традиції української барокової поезії. Збірка «Сад божественних пісень». Архітектоніка, джерела сюжетів творів. Збірка «Басни Харьковскія».

Історія української літератури к. XVIII ст. – 60-х рр. XIX ст. як галузь науки; предмет її вивчення. Історична співвіднесеність української літератури кінця XVIII – 60-х рр. XIX ст. з добою національного Відродження в Україні; відкриття українському читачеві людини нового зразка, індивідуальності, здатної представити народ у морально-етичному, суспільному та історичному планах. Традиції української літератури в «Оді на рабство», 1783 р. Василя Капніста. Етика суспільного змісту у творі Костянтина Пузини «Ода – малороссийский крестьянин».

«Енеїда» І. Котляревського, 1798 р.: архітектоніка твору, еволюція образу Енея. Драми «Наталка Полтавка», 1819 р. і водевіль «Москаль-чарівник». Система образів і стильові парадигмальні ознаки творів. Ідея синтезу мистецтв у оповіданні Г. Ф. Квітки-Основ'яненка «Салдацький патрет», 1833 р. Система образів повісті «Маруся», 1833 р., утвердження особистості й пошук істини у творі «Козир-дівка», 1838 р. Вирішення філософської дилеми героями повісті «Щира любов», 1839 р. Відстоювання власного права на материнство в повісті «Сердешна Оксана», 1841 р. Проблема позитивного героя в діалогії «Шельменко – волостной писарь», «Шельменко – денщик», 1840 р. Провідні образи і теми балад Л. І. Боровиковського.

Українські народні перекази, легенди, повір'я – як художня основа «Вечорів на хуторі поблизу Диканьки» М. Гоголя. Чинник краси й художня ідея повісті «Сорочинський ярмарок». Особливість поєднання реального і віртуального світів у повісті «Ніч перед Різдом». Творення образу-типажу, представничого для епохи в повісті «Тарас Бульба». Тема родової і станової честі в «Повісті про те, як посварилися Іван Іванович з Іваном Никифоровичем». «Ревізор», 1836 р. М. В. Гоголя. Майстерність драматурга в творенні перебігу подій та моделюванні психології героїв.

Є. П. Гребінка. Романтичні засади поетичної сторінки творчості письменника. Прозова спадщина Є. П. Гребінки. Громадянська лірика М. Шашкевича, І. Вагилевича, Ф. Головацького. Новаторство М. І. Костомарова-драматурга. Драми «Сава Чалий», 1838 р., «Переяславська ніч», 1841 р., «Кремуцій Корд», 1862 р.; Повість

«Черниговка. Быль II половины 17 века», 1881 р. Концепція моделювання героїв у оповіданні П. Куліша «Гордовита пара», Погляд П. О. Куліша на історичні події в романі «Чорна рада. Хроніка 1663 року», 1857 р.

Т. Г. Шевченко Балада «Причинна», 1837 р., «Думки». Історичні поеми «Тарасова ніч», Поема «Гайдамаки», 1841 р., історична основа твору. Тема козацьких морських походів – поема «Гамалія», 1842 р.

Поет про новий характер своєї творчості в поезії «Три літа». Образ України в поезії «Розрита могила», 1843 р.; роль антитези й контрасту в розкритті теми та художньої ідеї поеми «Сон». Тема слов'янського єднання в поемі «Єретик», 1845 р. Послання «І мертвим, і живим, і ненарожденним землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнєє посланіє», 1845 р.

Проблема мистецтва в циклі поетичних творів «Псалми Давидові», 1845 р. Характер розроблення сюжетів поем у повістях «Наймичка», «Варнак», «Княжна». «Щоденник» («Журнал»), 1857 – 1858 рр. – як джерело відомостей про світоглядні засади Т. Г. Шевченка Історіософсько-політична поема «Неофіти», 1857 р. Історіософсько-політична поема «Юродивий», 1857 р.; спрямування вістря сатири у творі; художня тема і образи твору; соціальна природа поеми. Еволюція образу жінки-матері в біблійно-філософській поемі «Марія», 1859 р.

Особливості становлення жанрово-стильової системи української літератури другої половини XIX ст.

Інтенсивність літературно-мистецького та культурно-наукового життя України означеного періоду, його базові структури (суспільно-політичні й культурні чинники). Активація літературного життя. Роль журналу «Основа». Полеміки на сторінках журналу. Трактатування поняття національної самобутності української літератури в літературно-критичних працях П. Куліша. Роль регіональних видань. Початки громадівського руху. Творчість П. Куліша. Народницько-просвітницький характер громадянської лірики «Досвітки». Думи і поеми» (1862). Творча еволюція у збірці «Хуторна поезія» (1882). Жанровий спектр збірки «Дзвін» (1893). Збірка творів «Народні оповідання» (I том – 1857, II том – 1862) Марка Вовчка. Нові інтерпретаційні підходи в опрацюванні селянської теми – оповідання «Сестра», «Викуп», «Інститутка», «Козачка», «Павло Чорнокрил», «Три долі». Характерологія жіночого світовідчуття: «Два сини», «Інститутка». Жанр героїко-романтичної повісті.

Творчість Анатолія Свидницького. Цикл «Народні оповідання» Новаторство тематики й проблематики роману «Люборацькі», 1886.

Творчість І. Нечуя-Левицького. Початок прозової творчості в 60-х рр. ХІХ ст. – «Дві московки» (1868), «Рибалка Панас Круть» (1868), «Причепа» (1869). Проблематика, композиція, образи повісті – хроніки «Микола Джеря». Соціально-побутова повість «Кайдашева сім'я». Реалістичні твори з життя інтелігенції («Хмари» (1874), «Над Чорним морем» (1890). Історична проза І. Нечуя-Левицького («Князь Єремія Вишневецький» (1897), «Гетьман Іван Виговський» (1899).

Творчість Панаса Мирного. Рання проза Панаса Мирного («Лихий попутав» (1872); «П'яниця» (1874). Новий літературний герой (інтелігент-різничинець) у повісті «Лихі люди» («Товариші», 1875). Історія створення, співвідношення реального факту й художнього вимислу. Роман «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» («Пропаша сила»), 1975. Трагедія жіночої долі в романі «Повія» (1905). Драматичні спроби Панаса Мирного. «П'єса для читання» «Лимерівна» (1892). Закономірність домінанти громадянської лірики Михайла Старицького. Морально-етичний конфлікт у драмі «Не судилось» (1881). Спроба створення соціодетермінізму конфлікту («Ой не ходи, Грицю...», 1887). Віршовані драми на історичні теми: «Богдан Хмельницький» (1897, перша редакція 1887), «Маруся Богуславка» (1887), «Оборона Буші» (1898), «Остання ніч» (1899). Історична романтична трилогія «Богдан Хмельницький» (1894-1897), «Молодість Мазепи» (1898), «Руїна» (1899).

Творчість Марка Кропивницького. Соціально-побутова драма «Дай серцю волю, заведе в неволю». Драма «Доки сонце зійде, роса очі виїсть» (1882). Драма «Глитай, або ж Павук» (1882). Творчість Івана Карпенка-Карого (Івана Карповича Тобілевича). «Виростання» І. Карпенка-Карого з етно-побутових тем і мистецького їх антуражу («Бурлака», «Наймичка», «Безталанна») і «доростання» до тем характерно авторських («Мартин Боруля», «Розумний і дурень», «Сто тисяч», «Хазяїн»). Діалогія «Суєта» (1903) та «Житейське море» (1904). Драма «Сава Чалий» (1899) – вершина романтико-героїчної драматургії І. Карпенка-Карого. Творчість Івана Франка. Зближення художньої творчості з духовною практикою самоосягнення особистості у збірці «З вершин і низин» (1887, доповнене видання 1893).

Мотиви інтимної лірики збірки «Зів'яле листя» (1896). Переосмислення І. Франком власних ідей та переконань попереднього етапу самоосягання у збірці «Мій Ізмарагд» (1898). Поетичні збірки «Semper tūo» (1906), «Давне і нове» (1911) як

своєрідний розвиток основних інтенцій попередніх збірок поета. Проза (повісті «*Voas constrictor*», «Борислав сміється») Івана Франка. Соціально-психологічний роман «Перехресні стежки» (1900). Повість «Захар Беркут». Драматургія І.Франка. Драма «Украдене щастя» (вперше поставлена в театрі «Руська бесіда», 1893).

І. Франко як літературний критик. Характеристика літературно-критичних праць «Література, її завдання і найважливіші ціхи», «Слово про критику», «Із секретів поетичної творчості» та інші. Концептуальні питання розвитку літератури і власне творчості.

Літературний процес кінця XIX – перших десятиліть XX ст.

Піднесення визвольного руху, національної свідомості, їх вплив на загальне пожвавлення літературного процесу. Розширення тематичних обріїв української літератури, шукання нових прийомів узагальнення життєвого матеріалу і способів організації сюжетів. Оновлення творчої практики письменників реалістичної школи. Становлення раннього українського модернізму, співвідношення неоромантизму, символізму, імпресіонізму, неореалізму. Розвиток поезії. Продовження традицій і водночас модерні пріоритети лірики (І. Франко, Леся Українка, В. Самійленко, Олександр Олесь та ін.). «Покутська трійця»: Василь Стефаник, Лесь Мартович, Марко Черемшина. Ранній український модернізм, його філософські та естетичні засади. Дискусія М. Вороного з Іваном Франком. Літературні групи «Молода Муза» та «Українська хата». Українська новелістика кінця XIX – початку XX ст. Жанрові модифікації. І. Франко про психологізм малої прози. Михайло Коцюбинський (1864-1913 рр.).

Життєвий і творчий шлях письменника. Ранній період творчості («Андрій Соловійко», «Ялинка», «Харитя»). Творчі пошуки у 80-90-х рр. («Хо», «Для загального добра»). Творчість М. Коцюбинського 1896-1902 рр. Нові актуальні проблеми й теми («Відьма», «Під мінаретами», «На камені»). Майстерність психологічної характеристики в новелі «Лялечка». Новели 1906–1912 рр.: «Сміх», «Він іде», «Невідомий», «Подарунок на іменини», «Intermezzo», «В дорозі». Повість «*Fata morgana*» – художня епопея часів революційного піднесення на селі. Особливості реалізму повісті, пізнавальне значення твору. Повість «Тіні забутих предків». Зображення гуцульського села з його працею, звичаями, забобонами.

Ідейно-художня спорідненість повісті з драмою Лесі Українки «Лісова пісня». Романтична забарвленість повісті. Збагачення

М. Коцюбинського ідейно-тематичних обривів української прози. Леся Українка (1871–1913 рр.). Суспільно-політичні погляди Лесі Українки. Боротьба за високу ідейність і народність мистецтва; виступи проти натуралізму, декадентства. Основні мотиви, образи, художня специфіка громадсько-політичної лірики Лесі Українки: «Невільничі пісні», «Пісня про волю». Інтимна й пейзажна лірика, її жанрове багатство. І. Я. Франко про письменницю («Красо України, Подолля», «Кримські спогади»). Проблематика, жанрові і художні особливості поем «Роберт Брюс, король шотландський», «Давня казка», «Віла-посестра», «Одно слово». Поетика драматичної поеми Лесі Українки («На полі крові», «Оргія», «Бояриня»). Художня трансформація фольклорно-міфологічного начала в «Лісовій пісні» Лесі Українки. Драматургія, її тематика, жанрова різноманітність і новаторство. Драматичні поеми: «Одержима», «На руїнах». Проблематика, образи та художні особливості творів: «Осіння казка», «У пущі», «Камінний господар». Драма-феєрія «Лісова пісня». Філософська ідея, система образів, поетична символіка. Поняття про її жанр. Україна в драмі «Бояриня». Новаторство Лесі Українки-драматурга. Місце письменниці в історії української драматургії.

Володимир Самійленко (1864–1925 рр.). Суспільно-політичні погляди В. Самійленка. Характеристика світогляду письменника І. Франком і Лесею Українкою. Ліричні поезії В. Самійленка («Весна», «Українська мова», «Пам'ять Л. Глібова», «На смерть Лесі Українки»). Гумористичні і сатиричні твори письменника («Ельдорадо», «Собаки», «На печі»). Драматургія В. Самійленка («Чураївна»). Перекладацька діяльність. Оцінка творчості поета І. Франком, М. Рильським.

Микола Вороний (1871–1942 рр.). Микола Вороний – український поет, театрознавець, перекладач. Основні біографічні дані. Знайомство і дружба з І. Франком. Громадянська лірика М. Вороного, особливості його поетичної творчості. Публіцистична та перекладацька діяльність. Традиції поезії М. Вороного у творчості П. Тичини.

Олександр Олесь (1878–1944 рр.). Суперечливість світогляду митця. Посилення громадянських мотивів у ліриці. Збірка «З журбою радість обнялась». Оцінка збірки І. Франком. Збірка «Поезія. Книга». Сатиричні та патріотичні вірші письменника (зб. «Перезва», «Кому повім печаль мою»). Емоційність, мелодійність, музичність (романсовість) лірики. Місце Олександра Олесь в історії української літератури.

Ольга Кобилянська (1863–1942 рр.). Складність суспільно-політичних умов і їхній вплив на формування світогляду письменниці. Творча дружба О. Кобилянської з І. Франком, Лесею Українкою, О. Маковеєм. Ранні повісті – «Людина», «Царівна». Протест проти нерівноправного становища жінки. Психологізм повістей. Новели письменниці: «Природа», «Банк рустикальний», «Битва», «Valse mélancolique». Проблема влади землі в повісті «Земля». Звеличення художньої краси людини у повісті «У неділю рано зілля копала». Роль О. Кобилянської в розвитку української художньої прози.

Василь Стефаник (1871–1936 рр.). Творчі шукання. Формування естетичних поглядів. Поезії в прозі (зб. «Синя книжечка»). Тематика, образи, художня специфіка новел («Палій», «Марія», «Діточа пригода», «Синя», «Воєнні шкоди»). Іван Франко, Леся Українка про письменника. Світове значення творчості В. Стефаника.

Лесь Мартович (1871–1916 рр.). Лесь Мартович – представник покутської групи новелістів. Злободенність і актуальність тематики оповідань Мартовича («Нечитальник», «Стрибожий дарунок»). Сатиричні твори письменника («Іван Рило», «Хитрий Панько», «Винайдений рукопис про руський край»). Повість Л. Мартовича «Забобон». Особливості стилю письменника: поєднання трагічних і комедійних елементів, майстерне володіння народною мовою.

Марко Черемшина (1874–1927 рр.). Літературно-естетичні погляди письменника, знайомство з І. Франком, В. Стефаником. Ліризм прози Марка Черемшини. Збірка «Карби». Ідейно-художній аналіз збірки «Село вигибає». «Село потерпає», «Зрадник». Образи чесних, працьовитих гуцулів в оповіданнях збірки «Верховина». Значення прози М. Черемшини.

Осип Маковей (1867–1925 рр.). Поетична творчість О. Маковея. Збірки «Поезії», «Подорож до Києва», їхня тематика та проблематика. Сатиричні твори О. Маковея. Викриття міщанства, чиновників, забобонності, кар'єризму («Клопоти Савчихи», «Нові часи» «Три політики»). Антивоєнне спрямування збірки «Кроваве поле». Історична повість «Ярошенко». Значення творчості письменника. Тимофій Бордуляк (1883–1936 рр.). Вплив Т. Шевченка, Ю. Федьковича, Лесі Українки, І. Франка на літературно-естетичні погляди письменника. Рання творчість. Збірки «Ближні», «Оповідання з галицького життя». Тематика та мовностилістичні засоби в оповіданнях: «Бузьки», «Іван Бразілієць». Соціально-психологічні «образки» з життя селянства. «Жура», «Передновок». Оцінка творчості Т. Бордуляка.

Архип Тесленко (1882–1911 рр.). Реалістичні оповідання «Хуторяночка»,

«За пашпортом». Дитячі образи в оповіданні «Школяр». Роль оповідача в новелах («Немає матусі»). Повість «Страчене життя». Художні особливості повісті. Особливості стилю оповідань А. Тесленка.

Степан Васильченко (1879–1932 рр.). Автобіографічні записи «Мій шлях». Тематичне розмаїття оповідань, драматичних творів. «Мати» («Чайка», «Мужицька арихметика», «Кармелюк», «Недоросток»). Значення творів С. Васильченка.

Володимир Винниченко (1880–1951 рр.). Актуальна соціальна проблематика оповідань («Біля машини», «Голота», «Голод», «Малорос-європеєць», «Студент»). І. Франко про оповідання збірки «Краса і сила». Творчість років еміграції. Роман-утопія «Сонячна машина». Психологічні новели В. Винниченка («Намисто», «Бабусин подарунок»). Значення творчості В. Винниченка.

Літературний процес ХХ – початку ХХІ століття

«Розстріляне відродження» – умовна назва літературно-мистецької генерації 20-х – початку 30-х рр., репресованої комуністичною системою. Піднесення націєтворчих та художніх сил, де провідну роль відігравала література. Багатоманітність літературних угруповань, їхні маніфести. Літературна дискусія 1925–1928 рр. Розвиток поезії. Розмаїття стильових тенденцій (символізм, неоромантизм, «неокласика», футуризм, конструктивізм тощо). Творчість П. Тичини, М. Рильського, В. Сосюри, М. Бажана, М. Зерова. Є. Плужника та ін. Формування нової прози 20-х рр., її проблемно-тематичний і жанрово-стильовий спектр. Творчість М. Хвильового, Ю. Яновського, Г. Косинки, В. Підмогильного, Б. Антоненка-Давидовича, О. Вишні та ін. Експериментальна проза М. Йогансена, Гео Шкурупія та ін. Розвиток театру та драматургії. Поєднання традицій і новаторства (Г. Юра, Л. Курбас). Проблемно-тематичні та жанрово-стильові пошуки драматургів. Творчість М. Куліша, І. Кочерги, К. Буревія та ін. «Соціалістичний реалізм» – штучний напрям у літературі та мистецтві. Деформація естетичних категорій, надання їм політичного, вузькокласового змісту. Розпуск літературних організацій (1932), створення єдиної Спілки радянських письменників (1934), з «комуністичною фракцією» в ній. Репресії проти письменників. Занепад літературної творчості. Література Західної України. Стрілецька поезія. Творчість Б. І. Антонича, Б. Кравціва, С. Гординського. Література еміграції.

«Празька школа» поетів (Є. Маланюк, Л. Мосендз, О. Ольжич, О. Теліга та ін.). Близька до неї творчість Ю. Клена (О. Бургардта). Проза В. Винниченка, Н. Королеви, Ю. Липи, У. Самчука та ін.

Павло Тичина. Життєвий і творчий шлях. Поетичні збірки. Особливості стилю. Трагедія великого таланту. В. Стус про творчість П. Тичини. «Ви знаєте, як липа шелестить...», «Коли в твої очі дивлюся...», «Арфами, арфами». Особливості символістської естетики. Використання зорових і звукових символів. Ритміка віршів. «Скорбна мати». Присвята твору. Біблійне та реальне в поемі. Символіка твору. «Похорон друга». Трагізм твору. Планетарність художнього мислення. Ідея поеми.

Максим Рильський. Життєвий і творчий шлях. М. Т. Рильський і неокласики. «Яблука допіли...». Ліризм поезій. Художні тропи. Ритміко-інтонаційна своєрідність. «Слово про рідну матір». Тема, художня ідея, особливості жанру. Трансформація образів фольклору та «Слова о полку Ігоревім». Пора «третього цвітіння». «Рідна мова». Ідейно-естетичний заповіт поета.

Володимир Сосюра. Огляд життя і творчості. Риси індивідуального стилю. «Любіть Україну». Зображально-виражальні засоби твору. Драматична доля поезії. «Білі акації будуть цвісти...». Майстерність лірики кохання. Роман у віршах «Мазепа». Доля забороненого твору. Концептуальність твору. Перевага ліризму.

Микола Хвильовий. Життєвий і творчий шлях. Участь у літературній дискусії 1925–1928 р. «Я (Романтика)». Роль присвяти. Ліризм вступу. Психологізм відтворення внутрішнього конфлікту революціонера. Образ матері.

Микола Куліш. Життєвий і творчий шлях. «Мина Мазайло». Жанрові особливості комедії. Проблема українізації. Засоби комічного. Історичні екскурси у творі. Поетизація рідної мови.

Іван Кочерга. Огляд життя і творчості. «Ярослав Мудрий». Історизм твору. Сюжетно-композиційні особливості. Образ державного діяча.

Олександр Довженко. Огляд життя і творчості. Багатогранність творчості. Особливості стилю. «Зачарована Десна». Своєрідність жанру і композиції. Автобіографічність. Роль пейзажу в ідейному задумі твору. Поліфонічність стилю. «Україна в огні». Особливості жанру. Проблематика. Драматизм зображеного. Заборона твору. «Щоденник». Характер записів. Матеріали для творів. «Щоденник» як документ доби тоталітаризму.

Юрій Яновський. Біографічні відомості. Романтичний характер творчості. «Вершники». Жанрова своєрідність твору. Особливості сюжету та композиції. Ідейно-художня специфіка. Значення фольклорного джерела в поетиці твору.

Остап Вишня. Огляд життя і творчості. Жанрове новаторство. «Моя автобіографія». Образ ліричного героя. Інформаційний аспект. Особливості іронії та сарказму. Традиції українського народного гумору. Елементи ліризму. «Мисливські усмішки». Гумор і поетичність прози. Художньо-філософські роздуми.

Література українського зарубіжжя. Об'єднання українських письменників «Слово» (США). Улас Самчук. Життєвий і творчий шлях. «Марія». Присвята твору. Особливості жанру. Тематика та проблематика. Сюжет і композиція. Центральні персонажі та їх характеристика.

Іван Багряний. Життєвий шлях письменника. «Тигролови». Ідейно-художні особливості. Сюжетна основа твору. Романтичний тип героя.

Василь Барка. Життєвий шлях письменника. «Жовтий князь». Відтворення картин голодомору 1933 р. Життєва основа твору. Ідейний зміст. Сюжет, центральні персонажі. Засоби психологізму, контрасту, типізації та індивідуалізації, роль художніх деталей.

Творчість «Нью-йоркської групи» поетів (Е. Андієвська, Б. Бойчук, Б. Рубчак, Ю. Тарнавський та ін.).

Хрущовська «відлига» і література. «Шістдесятництво» як суспільний і мистецький феномен. Дисидентський рух в Україні й участь у ньому письменників.

Василь Симоненко. Біографічні відомості. Поетичні збірки. «Лебеді материнства», «Є в коханні і будні, і свята...» та ін. Громадянські мотиви поезії. Посвята Україні. Ліризм. Традиційність поетики. Особливості віршування.

Іван Драч. Новаторство поезії. Багатогранність творчості. «Балада про соняшник». Жанрові особливості. Синтез фольклорного та модерного світобачення. Асоціативна природа твору. «Чорнобильська мадонна». Жанр, тема, проблематика, особливості сюжету. Символіка в поемі. Особливості композиції. Інші твори («Етюд про хліб», «Сонячний етюд» та ін.).

Григор Тютюнник. Життя і творчість. Провідні теми. Твори для дітей. «Три зозулі з поклоном». Жанрова своєрідність твору, тематика, персонажі, особливості сюжетно-композиційних вирішень, оповідної манери, художньої мови.

Дмитро Павличко. Творчий шлях. «О рідне слово, хто без тебе я?». Актуальність проблематики. Жанрові особливості. Пісенний ліризм творів «Два кольори», «Я стужився, мила, за тобою...» та ін.

Ліна Костенко. Біографічні відомості. Поетичні збірки. «Маруся Чурай». Жанрові особливості. Історична та фольклорна основи. Проблематика. Головні образи твору. Вірші на вибір абітурієнта («Мій перший вірш написаний в окопі...», «Пастораль ХХ сторіччя», «Тут обелісків ціла рота», «Життя іде і все без коректур...», «Вже почалось, мабуть, майбутнє», «Світлий сонет», «Розкажу тобі думку таємну...», «Моя любове! Я перед тобою», «Страшні слова, коли вони мовчать...» та ін.).

Василь Стус. Життєвий шлях. Доля художньої спадщини. «Як добре те, що смерті не боюсь я...», «На колимськiм морозі калина...», «У порожній кімнаті...» та ін. Тюремні мотиви. Образ України. Екзистенційна проблематика. Художні особливості.

Постшістдесятники (В. Ілля, М. Вороб'їов, В. Рубан, С. Вишенський, В. Голобородько, В. Кордун та ін.). Київська поетична школа як ядро постшістдесятників. Новаторство поезики та естетичний радикалізм, їхня спорідненість з «Нью-Йоркською групою». Метафоричність лірики В. Голобородька (Збірки «Зелен день», «Ікар на метеликових крилах»).

«Химерна проза» (міфологічна проза): пошук художнього інакомовлення. Сильова багатоплановість, використання гротеску, патетики, іронії в трилогії Є. Гуцала «Позичений чоловік», «Приватне життя феномена», «Парад планет».

Андрій Малишко. Огляд життя і творчості. Особливості пісенної творчості. «Важкі вітри не випили роси...». Філософічність художнього мислення. Ліризм. Художні особливості. «Пісня про рушник». Символічне значення образу українського рушника. Фольклорні витоки образу матері. Художні тропи. Особливості віршування.

Олесь Гончар. Життєвий і творчий шлях. «Собор». Образ собору як композиційний центру твору, його символічне значення. Характеристика персонажів. Філософізм твору.

Михайло Стельмах. Огляд життєвого і творчого шляху. «Щедрий вечір». Жанрові особливості. Автобіографічність твору. Характеристика персонажів. Фольклоризм художнього мислення.

Олексій Коломієць. Огляд творчості. «Дикий Ангел». Жанр, тема, проблематика, персонажі. Символіка імені. Майстерність діалогів і полілогів, гострота сюжету, реалістичність конфлікту та ідилічність його художнього розв'язання.

Юрій Мушкетик. Біографічні відомості. «Суд». Проблематика твору. Особливості композиції.

Борис Олійник. Творчий шлях. Поетичні збірки. «Пісня про матір», «В оборону хліба». Особливості ліризму, психологізм. Громадянські тенденції.

Художня мікрогалактика прози В. Шевчука. Символіка як головний код Шевчукової картини світу. Територіальний простір та його символічність у творах «Дім на горі», «Камінна душа». Трансцендентність дому-храму. Притчевість в історичних творах Вал. Шевчука «Дерево пам'яті», «Освітлена сонцем кімната», «Сповідь», «Місячний біль» та ін.). Зображення історичних подій та явищ у морально-етичній площині. Проблема тілесності і війни статей у повістях «Закон зла», «Біс плоті», «Жінка-змія», «Горбунка Зоя». Романістика Вал. Шевчука нового тисячоліття «Срібне молоко», «Темна музика сосон», «Сад житейських думок, трудів та почуттів», «Сон сподіваної віри». Неопозитивність тенденції в синкретичній художній системі митця.

Українська література 80–90-х рр. ХХ ст. Криза «соцреалізму» 80-х років. Новаторські пошуки «Бу-Ба-Бу», ЛУГОСАДУ, «Червоної фіри», «Пропала грамота». «Карнавальна» (Бу-Ба-Бу) і «міфологічна» (В. Медвідь, Є. Пашковський, О. Ульяненко) тенденції в середовищі вісімдесятників.

Етногенетичні мотиви та інтелектуальні медитації інакомовлення в поезіях В. Герасим'юка та І. Римарука. Поезія О. Забужко як бунт проти стандартизації людини («Травневий іній», «Диригент останньої свічки» «Автостоп», «Новий закон Архімеда»). Проза О. Забужко.

Постмодерні тенденції сучасної української літератури. Неоавангардистські та постмодерні тенденції в літературі 1990-х років. Роль видавництва «Смолоскип» у становленні літературного покоління цього часу. Угрупування «Нова генерація» (С. Процюк, І. Андрусак, І. Ципердюк). Неомодерний стиль в сучасній українській літературі: творчість В. Медвідя, Є. Пашковського, О. Ульяненка, Г. Пагутяк. Збірка В. Медведя «Лови»: проблематика мікро новел та мікро роману, мотив співіснування ката і жертви в українському суспільстві ХХ ст. Проблема подолання страху людиною, суспільством, культурою в доробку митця.

Традиційність і новаторські пошуки у прозі М. Матіос («Нація», «Солодка Даруся», «Містер і місіс Ю в країні укрів», «Вирвані сторінки з автобіографії» та ін.). Послідовність відстоювання традиційних українських цінностей.

Постмодернізм як явище літератури нашого часу. Дискусії літературознавців про український варіант постмодернізму. «Станіславський феномен» як найпомітніше явище українського постмодернізму (Ю. Андрухович, Ю. Іздрик, Т. Прохасько та ін.). Множинність масок ліричного героя у збірках Ю. Андруховича «Небо і площі», «Середмістя», «Екзотичні птахи і рослини», «Пісні для мертвого півня». Проза Ю. Андруховича («Рекреації», «Московіада», «Перверзія», «Дванадцять обручів», «Таємниця»). Образ сьогочасної України в геополітичному, культурному й ментальному вимірах у романі Ю. Андруховича «Дванадцять обручів».

Художні особливості, проблематика сучасної жіночої прози (О. Забужко, С. Пиркало, Л. Дашвар, С. Андрухович, І. Роздобудько). Художні версії любовних драм у творах. Літературне покоління ХХІ століття. Роль видавництва «Кальварія» у виявленні молодих талантів. Художній доробок Л. Дереша.

Орієнтовний перелік питань із української літератури

1. Українські народні казки: тематичний поділ, образна система.
2. Поетична та байкарська творчість Григорія Сковороди. Збірка «Сад божественних пісень»: основні мотиви й образи, їхній зв'язок із філософськими поглядами поета. Збірка «Байки Харківські»: тематичний зміст байок, їхня мистецька специфіка.
3. Бароко в українській літературі. Іван Величковський – теоретик і практик курйозного віршування.
4. Полемічна література ХVІ – ХVІІ століть як зародження української публіцистики. Творчість Герасима і Мелетія Смотрицьких, Івана Вишенського, Стефана Зизанія.
5. «Слово про похід Ігорів» у контексті книжної української літератури від Київської Русі до сьогодення (співіснування християнства та язичництва, проблема героя, переклади та переспіви пам'ятки). Тема, ідея, своєрідність композиції.
6. «Енеїда» І. Котляревського – перший твір нової української літератури (жанр, стиль, природа сміху та його функції) Ідейно-тематична основа і творчий метод поеми. П'єси «Наталка Полтавка», «Москаль-чарівник»: жанрово-стильові та ідейно-тематичні особливості. Просвітительський реалізм письменника.

7. Сентиментально-реалістичні повісті Г. Квітки-Основ'яненка («Маруся», «Сердешна Оксана», «Козир-дівка»), гумористично-сатиричні твори («Салдацький партрет», «Конотопська відьма»), їхнє ідейно-тематичне спрямування. Драматичні твори письменника («Шельменко-денщик», «Сватання на Гончарівці»).
8. Літературно-естетичні школи українського романтизму. Проблема періодизації українського романтизму. Сильові течії українського романтизму (фольклорна, фольклорно-історична, громадянська, лірико-особистісна). Жанрове розмаїття романтичної творчості. Риси романтизму в романі П. Куліша «Чорна рада».
9. Ідейно-тематична та жанрова палітра літературної спадщини Т. Шевченка – поезія, драматургія, проза, критика. Художньо-ідейний аналіз поетичного твору (за вибором студента).
10. Соціально-побутові повісті І. Нечуя-Левицького «Микола Джеря», «Кайдашева сім'я». Образи, художні особливості, майстерність типізації й індивідуалізації в них. Твори про духівництво та інтелігенцію («Старосвітські батюшки та матушки», «Хмари»). Значення творчості І. Нечуя-Левицького в розвитку української прози.
11. Український театр і драматургія другої половини ХІХ ст., значення творчості українського театру корифеїв в розвитку українського і світового сценічного мистецтва. Характеристика творчого доробку драматурга (за вибором студента).
12. Літературно-естетичні, філософські погляди Івана Франка. Збірка «З вершин і низин», її новаторство, тематика, художня досконалість. Збірка «Зів'яле листя». Мотиви інтимної лірики. Проблематика та образна система творів. Мойсей як «пасіонарна жертва» (О. Забужко) (за однойменною поемою митця). Соціально-побутова драма «Украдене щастя», її конфлікти, реалізм і типовість образів.
13. Своєрідність українського модернізму (кінця ХІХ – поч. ХХ ст.). Жанрово-стильова амбівалентність прози перехідного періоду. Характеристика творчого доробку письменника-модерніста (за вибором студента).
14. Специфіка художнього зображення селянського світу в новелістиці В. Стефаника («Новина», «Камінний хрест» та ін.). Піднесення загальнолюдських, зокрема, мистецьких цінностей в автобіографічних творах («Дорога», «Моє слово»). Поняття про експресіонізм.

15. Вплив європейської культури та українського феміністичного руху на світоглядно-естетичну концепцію Лесі Українки. Духовно-естетична концепція неоромантизму в драматургії Лесі Українки. Індивідуальна аксіологічна система авторки (драми «Кассандра», «Камінний господар»). Художня трансформація фольклорно-міфологічного начала в «Лісовій пісні» Лесі Українки.
16. Роль Миколи Хвильового в літературній дискусії 1925–1928 рр.. Романтичність світогляду. Новели «Я (Романтика)», «Кіт у чоботях», «Мати».
17. Інтелектуальний роман в українській літературі 20 – 30-х років ХХ ст. (В. Підмогильний, В. Домонтович, М. Могилянський). Роман В. Підмогильного «Місто»: екзистенціальна філософічність твору.
18. Українська драматургія 1920 – 1930-х рр. Творчість М. Куліша: аналіз однієї з п'єс (за вибором студента). Співпраця з Л. Курбасом.
19. О. Довженко – кіномитець і письменник. «Зачарована Десна» як кіноповість і мемуарна розповідь. «Щоденник» – літературний документ тоталітарної доби.
20. Жанрова своєрідність романістики Ю. Яновського («Майстер корабля», «Чотири шаблі», «Вершники»). Поєднання національної й революційної героїки, художнє осягнення гострого драматизму суспільних процесів у творах «Чотири шаблі», «Вершники».
21. Діаспорна модель української літератури в 20-30-х роках ХХ століття. Творчі пошуки митців Празької і Варшавської груп поетів Характеристика творчого доробку письменника-емігранта (за вибором студента).
22. Шістдесятництво як суспільно-політичне та літературне явище. Нові духовні цінності в поезії Л. Костенко («Страшні слова, коли вони мовчать», «Українське альфреско»), В. Симоненка («Ти знаєш, що ти – людина», «Задивляюсь у твої зіниці»), І. Драча («Балада про соняшник»), Д. Павличка («О слово рідне, хто без тебе я?», «Коли помер кривавий Торквемада», «Два кольори»).
23. Образ України у творчості письменників Мистецького Українського Руху (на прикладі романів В. Барки «Жовтий князь», У. Самчука «Марія», І. Багряного «Тигрлови»). Патріархальна Україна та Україна за часів більшовицького терору як головна антиномія творів письменників МУРу.

24. Українська література 80–90-х рр. ХХ ст. Криза «соцреалізму». Новаторські пошуки «Бу-Ба-Бу», ЛУГОСАДУ, «Червоної фіри», «Пропала грамота». «Карнавальна» (Бу-Ба-Бу) і «міфологічна» (В. Медвідь, Є. Пашковський, О. Ульяненко) тенденції в середовищі вісімдесятників.
25. Територіальний простір та його символічність у романі Валерія Шевчука «Дім на горі». Трансцендентність дому-храму. Притчевість і символізм у його історичних творах («Дерево пам'яті», «Сповідь», «Місячний біль» тощо).

ДРУГЕ ЗАВДАННЯ має на меті перевірку методичних знань та вмій здобувача вищої освіти з методики навчання української літератури. Студент має продемонструвати свою здатність добирати фактографічний матеріал, необхідний для підготовки відповіді, уміння логічно та переконливо розкрити проблему, довести власну думку, репрезентувати свої вміння в галузі методики навчання української літератури в ЗСО, підкріплювати озвучені теоретичні положення власним досвідом, набутим під час проходження педагогічної практики.

Для підготовки до кваліфікаційного іспиту варто повторити такий матеріал.

Освітньо-виховні завдання методики навчання української літератури в контексті реформування освітньої галузі на сучасному етапі. Література як вид мистецтва і як шкільний предмет. Місце літератури серед інших шкільних предметів. Інтегральний характер завдань шкільного курсу української літератури: формування в учнів високих моральних якостей, розвиток відтворювальної уяви, творчих здібностей, образного й логічного мислення, усного та писемного мовлення. Проблеми піднесення читацької культури школярів.

Компетентнісний підхід: вимоги державних документів, теоретичне підґрунтя й практичні шляхи впровадження. Ключові, міжпредметні та предметні компетентності. Концепція «Нова українська школа», шкільні модельні програми для 5–7 класів.

Методика навчання літератури як наука, основні етапи її розвитку. Методологічні основи вивчення літератури в школі. Зв'язок методики навчання літератури з іншими науками. Методи наукового дослідження.

Передумови зародження методики навчання літератури як науки. Джерела розвитку науки: ідеї І. Вишенського, Г. Сковороди. Боротьба прогресивних сил країни за право кожного народу навчатися рідною мовою. Стан вивчення української літератури в школах Австро-Угорської імперії. Критика І. Я. Франка навчання літератури в Галичині. Значення його педагогічних праць для утвердження і збагачення прогресивних методичних поглядів. Різні течії навчання літератури ХІХ ст.: логіко-стилістична, етико-естетична. Їхні фундатори та послідовники. «Порадник по вихованню дітей» (1921 р.) як перша спроба визначити обсяг знань учнів з літератури.

Методичні пошуки 30-х років ХХ століття. Питання вивчення художніх творів учнями у працях О. І. Білецького. Перші підручники з літератури. Удосконалення змісту і структури літературної освіти школярів. Перші спроби систематизації курсу методики навчання літератури. Пошуки нових методів, форм і методичних прийомів навчання літератури в роки Другої світової війни. Активізація методичної думки в післявоєнний період. Характеристика фундаментальних праць українських методистів цього періоду. Основні напрями й перспективи розвитку методичної науки на сучасному етапі. Внесок у методику навчання літератури Т. і Ф. Бугайків, Б. Степанишина, В. Неділька, Є. Пасічника, Н. Волошиної, Г. Токмань, А. Градовського, С. Жили, А. Ситченка.

Особливості сприймання художньої літератури. Залежність художнього сприймання учня від рівня його літературного розвитку, життєвого досвіду, характеру його відтворювальної уяви, творчих здібностей, емоційної вразливості, читацьких інтересів та інших факторів. Основні етапи літературного розвитку школярів. Сприймання художньої літератури учнями молодшого і старшого шкільного віку. Характер сприймання мистецтва в роки ранньої юності. Закономірності формування художніх запитів, зумовлені соціальними, національними й регіональними факторами. Особливості художньої культури учнів міських і сільських шкіл.

Учитель-словесник і його професійні якості. Основні критерії ефективності роботи вчителя літератури, його найважливіші якості і професійні вміння: любов до літератури, дітей, широта ерудиції, глибина літературних знань, ґрунтовне знання текстів художніх творів, розуміння психолого-педагогічних основ навчання і виховання учнів, осмислення ними специфіки мистецтва й

особливостей сприймання його дітьми різного віку, висока мовна культура й досконале володіння сучасними методами і прийомами навчання, вимогливість і принциповість, наполегливість, дисциплінованість у роботі. Проблеми педагогічного спілкування учителя й учня на уроках літератури. Дослідницькі, конструкторські, організаторські, комунікативні уміння й навички вчителя.

Вимоги Концепції «Нова українська школа» до професійних та особистісних рис учителя-новатора, учителя – «агента змін».

Методи навчання літератури в школі. Поняття про методи й прийоми навчання. Дискусії щодо методів навчання літератури. Визначення методів на основі джерел знань, логічних форм мислення та інших критеріїв. Удосконалення й пошуки нових форм і методів навчання. Необхідність врахування вікових особливостей школярів і специфіки літератури. Система класифікації методів В. В. Голубкова (лекція, бесіда, самостійна робота), Т. Ф. Бугайко і Ф. Ф. Бугайка (лекція, бесіда, коментоване читання, використання найсучасніших засобів наочності), М. І. Кудряшова (метод творчого читання, репродуктивний, евристичний, дослідницький). Багатофункціональний характер методів навчання; необхідність багатоаспектного підходу до їх класифікацій. Методи навчання і проблеми перевантаження учнів. Творчі завдання як засіб збудження в учнів інтересу до літератури. Удосконалення форм самостійної роботи. Семінарські заняття з літератури в старших класах. Основні методи стимулювання й мотивації навчання, методи контролю й самоконтролю ефективності навчання. Компенсаторні можливості методів, основні фактори, від яких залежить їх вибір.

Необхідність розумного поєднання на уроках літератури пошукових, репродуктивних форм роботи з учнями. Шляхи створення проблемних ситуацій.

Погляди сучасних методистів на проблему класифікації методів навчання української літератури (А. Ситченко, В. Шуляр, Ю. Бондаренко, Г. Токмань). Оновлення методичного інструментарію в умовах дистанційного і змішаного навчання.

Уроки літератури, їхні типи й специфіка. Урок як основна форма навчально-виховної роботи з учнями. Своєрідність уроків літератури: специфічність художньої інформації, яка засвоюється учнями, тональність уроків, необхідність створення на них атмосфери мистецтва, внутрішньої схвильованості учнів від художніх вражень,

естетичних переживань. Критерії ефективності сучасних уроків літератури. Забезпечення єдності навчання, виховання й літературного розвитку школярів. Узаємозв'язок на уроках фронтальних (колективних), групових та індивідуальних форм навчальної роботи. Диференціація та індивідуалізація завдань. Внутрішня цілісність уроку як одна з необхідних умов його ефективності. Навчальні ситуації та їхня логічна вмотивованість. Характеристика основних елементів уроку, які продиктовані логікою навчального процесу. Формування узагальнених знань як одна з необхідних умов розумового розвитку школярів. Урок як окрема ланка в загальній системі уроків. Системний підхід до оцінки уроків. Врахування комплексу психологічних, педагогічних, гігієнічних, етичних вимог.

Проблема типології уроків літератури. Класифікація уроків на основі характеру дидактичних завдань, форм і методів роботи, характеру матеріалу, що вивчають учні, рівнів пізнавальної активності школярів.

Особливості уроків з позакласного читання, їх різновиди. Уроки-рекомендації книг, уроки-конкурси, уроки-дискусії, уроки-конференції, уроки-концерти, уроки-композиції, уроки-вікторини, їхня роль і місце в загальній системі навчальних занять.

Особливості вивчення літератури в середніх і старших класах.

Художні твори в програмі 5–11-х класів. Принципи відбору та систематизації матеріалу на першому етапі вивчення літератури у 5–8 класах. Структура історико-літературного курсу 9–11 класів. Узаємозв'язок між усіма ланками вивчення літератури у школі. Дискусії щодо шкільних програм. Прогнозування розвитку літературної освіти учнів на найближче десятиріччя. Робота над художнім твором як явищем мистецтва на перших етапах літературної освіти учнів. Ознайомлення учнів із процесом історико-літературного розвитку. Монографічні та оглядові теми в шкільному курсі літератури, їх взаємозв'язок і специфіка вивчення; відображення в них найхарактерніших рис епохи. Внутрішньопредметні та міжпредметні зв'язки курсу. З'ясування взаємозв'язку української та світової літератур, їхнє взаємозбагачення.

Вивчення життєвого й творчого шляху письменника як важлива ланка в системі шкільного курсу літератури (стислі відомості про митця, огляд основних етапів його життя і творчості, глибоке вивчення життєвого і творчого шляху). Основні завдання, які

ставлять під час вивчення біографії письменника в середніх і старших класах. Розгляд біографії митця в тісному взаємозв'язку з епохою, у яку він жив і творив. Письменник як людина, митець, суспільний і політичний діяч, широта його інтересів, показ його неповторної особистості. Добір матеріалу для ілюстрування біографічних фактів. Листи, щоденники, записні книжки, автобіографія письменників, спогади про митців, критичні статті, монографії, альбоми, кінофільми, діафільми, телепередачі та інші джерела як важливий засіб зацікавлення учнів особою митця і його творами.

Форми й методи вивчення біографії письменника. Художня розповідь, лекція, розповідь учителя з використанням різноманітних прийомів і завдань, що активізують мислення учнів. Прослуховування учнівських рефератів, повідомлень про окремі віхи діяльності письменника. Уроки в музеях, заочні екскурсії в місця життя й перебування письменника. Онлайн-застосунки й інформаційно-комунікаційні технології в навчанні української літератури на сучасному етапі.

Основні етапи вивчення художнього твору. Шкільне вивчення твору як процес у межах одного уроку чи системи уроків. Найголовніші етапи цього процесу. Підготовка учнів до сприймання твору в середніх і старших класах, її зміст та основні форми: актуалізація опорних знань учнів, повідомлення історико-літературних фактів, історичні та історико-побутові коментарі, пояснення незрозумілих слів, орієнтовна бесіда в старших класах, розгляд картин та ілюстрацій відомих художників; прослуховування музичних творів, самостійне читання учнями окремих розділів підручника, перегляд фрагментів кінофільмів, діафільмів, аналіз творчих робіт учнів, малюнків на певну тему; екскурсія в музей, на рідну природу, до пам'ятних місць, відображених у художній літературі. Залежність змісту й форм підготовки від характеру твору, життєвого досвіду школярів і їхніх вікових особливостей.

Читання твору і його види. Професійні вимоги до читання вчителя. Забезпечення глибини емоційного сприймання й колективного співпереживання – важлива умова вивчення літератури в середніх і старших класах. Читання як праця і творчість. Види читання (мовчазне й голосне, класне й домашнє, суцільне й вибіркоче, індивідуальне, в особах, колективне, читання напам'ять, коментоване). Прослуховування художніх творів у виконанні визначних майстрів сцени. Місце виразного читання в засвоєнні

змісту та в аналізі творів, у розвитку культури усного мовлення та естетичних смаків школярів.

Аналіз твору. Роль аналізу в поглибленні попередніх вражень від твору, знань учнів про художній твір як ідейно-естетичну цінність. Аналіз і літературний розвиток учнів, дискусії щодо методів шкільного аналізу. Рівень і обсяг аналізу залежно від вікових особливостей учнів та освітньо-виховних завдань навчання літератури, забезпечення в процесі аналізу емоційно-образного сприймання твору. Аналіз твору відповідно до принципів наукового історизму, єдності змісту і форми, зв'язку твору з життям. Єдність історико-генетичного та історико-функціонального підходу до твору.

Складники аналізу. Розгляд композиції як засобу вираження авторської ідеї. Поступовість ознайомлення учнів з єдністю всіх структурних компонентів твору, з основними засобами художнього зображення (розповідь, опис та ін.). Загальні вимоги до аналізу образів-персонажів. Типові помилки в шкільному аналізі персонажів літературного твору: схематизм вивчення, розгляд образів без уваги до художніх засобів і прийомів їх творення. Методичні прийоми роботи над образом-персонажем, аналіз вчинків, поведінки, оточення, портретних характеристик, мови, самохарактеристик, висловлювань інших персонажів тощо. Порівняльна та групова характеристика образів.

Вивчення мови художнього твору й стилю письменника. Принципи, шляхи, методичні прийоми роботи над мовою художнього твору в середніх та старших класах. Усвідомлення учнями функціональної єдності усіх засобів художнього вираження. Організація практичних спостережень над текстом твору. Методи проведення стилістичного експерименту. Зіставлення різних редакцій твору. Інші види роботи.

Розкриття творчої індивідуальності митця, неповторної своєрідності його поетичної мови. Організація спостережень над особливостями індивідуального стилю письменника (улюблені теми й проблеми письменника, найулюбленіші жанри, особливості побудови творів, способи творення образів та інше). Використання прийомів порівняння, зіставлення. З'ясування поняття про традиції та новаторство в літературі. Особливості аналізу художніх творів у системі оглядового вивчення творчості письменника.

Підсумковий етап у процесі вивчення твору. Мета підсумкового етапу, його особливості в середніх і старших класах. Методи роботи: бесіда про значення твору письменника, традиції і новаторство, письмові відповіді.

Шляхи і прийоми аналізу твору. Проблема визначення шляхів аналізу художніх творів у сучасній методичній літературі. З'ясування особливостей основних шляхів аналізу (за розвитком дії, композиційного, пообразного, проблемно-тематичного). Основні фактори, від яких залежить вибір шляхів (характер твору, що вивчається учнями, дидактичні завдання, що розв'язуються на уроці, вікові можливості учнів). Варіативність шляхів аналізу, їх узаємозв'язок. Інноваційні шляхи шкільного аналізу літературного твору (ідеаційний, хронотопний, філософський тощо).

Прийоми аналізу. Єдність наукових літературознавчих та педагогічних (шкільних) прийомів аналізу. Зумовленість прийомів специфікою літератури. Різний підхід до їх класифікації. Повторне перечитування твору як засіб глибокого проникнення в його ідейно-художній зміст; прослуховування трактувань одного й того ж твору різними виконавцями; зіставлення в процесі аналізу: а) елементів художньої структури твору; б) творів одного чи різних авторів, близьких за тематикою, сюжетом, образами, проблемами, способами типізації дійсності; в) змісту твору з життєвими фактами, які покладені в його основу; г) з фактами навколишньої дійсності; д) з суміжними видами мистецтва; е) з особистим досвідом учнів та ін.

Специфіка вивчення в школі творів різних жанрів. Урахування генеалогічної (жанрової) природи художнього твору – неодмінна умова ефективності його аналізу в єдності форми і змісту.

Аналіз епічних творів. Особливості їх сприймання учнями різного віку. Усвідомлення сюжету твору, його зв'язку з позасюжетними елементами. З'ясування авторської позиції. Різноманітність методичних форм і прийомів роботи. Складання плану (простий, складний / цитатний, звичайний, комбінований) як засіб засвоєння змісту твору, усвідомлення окремих його компонентів (сюжетної основи, образів, композиції, розвитку образного й логічного мислення тощо). Переказ твору і його види (усний, близький до тексту, докладний, стислий, зі зміною форми викладу, переказ-витяг і ті ж види письмового переказу). Урізноманітнення прийомів навчального аналізу задля розвитку творчої уяви школярів, активізації їхньої навчальної діяльності (усне малювання, складання кіносценарію, інсценізація твору чи його окремих епізодів). Організація і стимулювання домашнього читання великих за обсягом творів. Специфіка вивчення ліричних творів. Жанрова своєрідність ліричних творів і особливості сприймання їх учнями різних класів.

Прийоми аналізу ліричних віршів, врахування характеру зображення у них дійсності, специфіки поетичної мови. Роль виразного читання. Текстуальне й оглядове вивчення ліричної поезії в старших класах.

Специфіка вивчення драматичних творів. Жанрові особливості драматичних творів, сприймання їх школярами. Організація читання драматичного твору.

Характер завдань, які ставлять перед учнями, види роботи, що практикують на уроці. Детальний аналіз окремих епізодів, що становлять основу сюжету, розкривають головний конфлікт твору. Усвідомлення учнями внутрішнього змісту поведінки і вчинків персонажів. Застосування прийомів розвитку відтворювальної уяви: усний опис уявних декорацій, окремих мізансцен та ін. Перегляд фільмів-вистав і театральних вистав під час вивчення драматичних творів. Усні й письмові повідомлення учнів про сценічну історію драматичного твору, виконання ролей видатними акторами, власні враження від театральної вистави, виконання ролей визначними акторами.

Особливості вивчення окремих фольклорних жанрів. Сприймання учнями народних казок і специфіка їх аналізу (дослідження логіки тих життєвих подій, що змальовані в них, вмотивування поведінки діаметрально протилежних персонажів тощо). Дидактична функція усного докладного переказу казки вчителем і учнями, зі збереженням характерних жанрово-композиційних особливостей (традиційні зачини й кінцівки, повториретардації тощо). Конструювання учнями казкових образів. В. О. Сухомлинський про роль казки в дитячому колективі.

Методика вивчення прислів'їв, приказок, загадок. Зіставлення прислів'їв із окремими життєвими епізодами. Шляхи донесення до учнів думки про втілення у прислів'ях і приказках народної мудрості й практичного досвіду, Використання уривків з художньої літератури для ілюстрування змісту прислів'їв і приказок. Спостереження учнів над образністю і красою висловів у прислів'ях і приказках. Учнівські письмові роботи на основі прислів'їв та приказок.

Формування в учнів уявлень про загадку як поетичний жанр фольклору. Способи розкриття художньої структури загадки; бесіда про особливості опису предметів і явищ у народних загадках, зіставлення поетичних описів, явищ, предметів у загадці з описами їх у наукових статтях та ін. Організація вчителем роботи зі складання загадок дітьми.

Специфіка вивчення в школі народних пісень та дум. Методичні прийоми розкриття їхньої жанрової своєрідності. З'ясування на конкретних прикладах тематичного розмаїття й художньої краси народного пісенного репертуару. Коментоване прослуховування фонозаписів пісень і дум або їхніх фрагментів.

Вивчення літературно-критичних статей. Місце літературно-художньої критики в системі навчання літератури у школі. Розгляд літературно-критичних статей на спеціальних уроках та під час вивчення життєвого і творчого шляху письменника, художнього твору, розкриття явищ літературного процесу тощо. Методичні прийоми роботи над опрацюванням їхнього змісту. Урахування жанрової своєрідності статті, визначення концепції автора. Складання плану, тез, конспекту статті. Роль коментованого читання та інших форм роботи.

Формування в учнів знань про теоретико-літературні поняття. Місце елементів теорії літератури в шкільній програмі. Формування системи теоретико-літературних понять в учнів середніх і старших класів. Основні етапи засвоєння: первинні спостереженнями учнями у процесі вивчення художнього твору окремих закономірностей літературних явищ, увага до них під час аналізу інших творів, виявлення найсуттєвіших ознак і визначення певних закономірностей і явищ, теоретичне визначення поняття, оперування цими поняттями.

Роль самостійних творчих робіт учнів в опануванні ними знань з теорії літератури. Взаємозв'язок у формуванні теоретико-літературних понять на уроках української і зарубіжної літератур та інших предметів гуманітарного циклу.

Розвиток усного і писемного мовлення учнів у процесі шкільного вивчення літератури. Форми мовлення, їхні психологічні особливості. Принцип формування мовної культури школярів. Розвиток усного мовлення учнів. Основні види усних і письмових робіт з літератури, передбачених шкільною програмою. Уроки з розвитку мовлення, їхні особливості в 5–8, 9–11 класах.

Освітнє й виховне значення письмових робіт учнів. Система письмових творів у середніх і старших класах, її наукове обґрунтування. Дискусії щодо письмових творів. Різний підхід до класифікації письмових робіт. Урізноманітнення видів письмових робіт. Основні різновиди творів на літературні теми, на основі життєвих вражень. Письмові роботи, що ґрунтуються на моделюванні певних художніх прийомів, форм, стилів.

Перевірка письмових робіт учителем, їх узасморецензування учнями. Норми оцінювання. Загальноприйнята символіка, якою користуються вчителі, позначаючи в зошитах учнівські помилки. Самостійна робота учнів над виправленням помилок.

Наочність на уроках літератури. Наочність як один із важливих принципів навчання. Різновиди наочності (предметна й образна, словесно-образна, умовно-схематична, динамічна, синтетична наочність). Специфіка використання картин, ілюстрацій, портретів письменників. Найтиповіші помилки в роботі учителів: недостатнє розуміння мови мистецтва, ототожнення художнього образу, створеного письменником, та аналогічним образом в інших видах мистецтва. Методика використання фонозаписів народних пісень, уривків з творів чи окремих творів письменників, прочитаних майстрами художнього слова, арій із опер на тексти й сюжети літературних творів, фрагментів театральних вистав, радіокомпозицій тощо. Ефективність використання екранних посібників.

Навчальні, науково-популярні фільми як джерело нових знань і як засіб ілюстрації й конкретизації вивченого учнями матеріалу.

Фільми-екранізації на уроках літератури. Урахування специфіки кіномистецтва.

Методика використання навчальних телепередач. Статичні екранні посібники, діафільми на уроках літератури. Комплексне використання засобів наочності в умовах кабінетної системи. Типове обладнання кабінетів літератури. Облік і збереження в них відповідних комплексів навчальних матеріалів.

Позакласна робота з літератури. Роль позакласної роботи в літературно-естетичному розвитку школярів, різні її організаційні форми. Вивчення читацьких інтересів учнів, спрямування їхнього домашнього читання. Пропаганда книг і літературних новин серед школярів. Спільна праця вчителя літератури й працівників бібліотек у стимулюванні позакласного читання. Індивідуальні доручення. Різновиди літературних груп. Шкільні літературні товариства, їхня участь у проведенні масових, шкільних заходів: літературних вечорів, ранків, читацьких конференцій, диспутів. Збирання фольклору, народних спогадів і переказів. Вивчення літературної географії краю. Літературні екскурсії й походи. Організація літературного музею. Учнівська творчість і шляхи її розвитку. Літературна преса в школі. Випуск газет, рукописних журналів, альманахів, альбомів тощо.

Орієнтовний перелік питань із методики навчання української літератури

1. Схарактеризуйте компетентісний підхід в контексті реформування освітньої галузі. Поясніть особливості формування ключових, міжнапредметних і предметних компетентностей учнів засобами української літератури.
2. Поясніть особливості підготовки і проведення уроків української літератури в дистанційному і змішаному форматах. Схарактеризуйте роль онлайн-сервісів у сучасній шкільній літературній освіті.
3. Схарактеризуйте пообразний шлях шкільного аналізу художнього твору. Запропонуйте фрагмент уроку за романом П. Куліша «Чорна рада» (9 клас).
4. Схарактеризуйте проблемно-тематичний шлях шкільного аналізу художнього твору. Запропонуйте фрагмент уроку за романом П. Куліша «Чорна рада» (9 клас).
5. Схарактеризуйте композиційний шлях шкільного аналізу художнього твору. Запропонуйте фрагмент уроку за поемою Т. Шевченка «Катерина» (9 клас).
6. Схарактеризуйте послідовний («за автором») шлях шкільного аналізу художнього твору. Проілюструйте особливості реалізації цього шляху на практиці на матеріалі літературного твору, що вивчається в 5–7 класах.
7. Схарактеризуйте особливості мовно-стильового шкільного аналізу художнього твору. Запропонуйте фрагмент уроку за повістю Григорія Квітки-Основ'яненка «Маруся» (9 клас).
8. Проаналізуйте особливості вивчення ліричних творів. Продемонструйте основні етапи вивчення ліричного твору на прикладі поезії Володимира Сосюри «Любіть Україну!» (8 клас).
9. Проаналізуйте особливості вивчення драматичних творів. Запропонуйте фрагмент уроку за п'єсою І. Котляревського «Наталка Полтавка» (9 клас).
10. Проаналізуйте особливості вивчення фольклорних творів. Запропонуйте фрагмент уроку за темою «Українські народні думи. «Маруся Богуславка» (8 клас).
11. Проаналізуйте семінарське заняття як форму навчання в шкільному курсі української літератури. Запропонуйте план семінарського заняття за темою «Українська середньовічна література XI–XV ст.» (9 клас).

12. Проаналізуйте особливості вивчення оглядових тем. Запропонуйте фрагмент уроку за темою «Література українського романтизму» (9 клас).
13. Схарактеризуйте особливості проведення формувального й контрольного оцінювання на уроках української літератури. З'ясуйте специфіку використання онлайн-сервісів для контролю навчальних досягнень учнів.
14. Схарактеризуйте основні принципи, шляхи й етапи засвоєння теоретико-літературних відомостей. Запропонуйте систему завдань, спрямованих на засвоєння учнями поняття «казка», «літературна казка».
15. Проаналізуйте методику проведення читацької конференції. Запропонуйте план проведення уроку-конференції за темою «Світова велич Т. Шевченка» (9 клас).
16. Проаналізуйте види позакласної роботи з української літератури й методику її проведення. Запропонуйте теми факультативів із української літератури.
17. Проаналізуйте принципи, джерела, форми й методи вивчення біографії письменника. Запропонуйте урок вивчення життєвого й творчого шляху Григорія Сковороди (9 клас).
18. Схарактеризуйте основні напрями, методи й прийоми використання образотворчого мистецтва в процесі вивчення української літератури. Запропонуйте фрагмент уроку вивчення життєвого й творчого шляху Т. Шевченка з використанням творів живопису (9 клас).
19. Схарактеризуйте основні напрями, методи й прийоми використання музичного мистецтва в процесі вивчення української літератури. Запропонуйте завдання для вивчення ліричного твору у взаємозв'язках з музикою.
20. Схарактеризуйте зміст, основні напрями, методи й прийоми театрального-творчого розвитку учнів. Запропонуйте завдання для вивчення п'єси «Наталка Полтавка» І. Котляревського у взаємозв'язку з театральним мистецтвом.
21. Визначте особливості шкільного аналізу образу-персонажа. Запропонуйте систему завдань з аналізу образів-персонажів за літературним твором зі шкільної програми.
22. Визначте особливості вивчення Давньої української літератури в школі. Запропонуйте структуру уроку пояснення нового матеріалу за «Словом о полку Ігоревім» (9 клас).

23. Схарактеризуйте технологію підготовки й проведення уроків літератури рідного краю. Запропонуйте урок вивчення творчості письменника-земляка.
24. Проаналізуйте особливості роботи вчителя-словесника з розвитку усного й писемного мовлення читачів-учнів. Запропонуйте структуру уроків написання твору й аналізу письмових робіт школярів.
25. Проаналізуйте особливості компаративного вивчення української й зарубіжної літератур. Запропонуйте варіант використання елементів компаративного шкільного аналізу під час вивчення роману П. Куліша «Чорна рада» (для встановлення типологічних збігів використайте роман В. Скотта «Айвенго») (9 клас).

РЕКОМЕНДОВАНА КРИТИЧНА ЛІТЕРАТУРА ДО ПЕРШОГО ПИТАННЯ

Фольклор

1. Бріцина О. Українська народна соціально-побутова казка. Київ, 1969.
2. Булашев Г. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях. Київ, 1992.
3. Вовк Ф. Студії з української етнографії та антропології. Київ, 1995.
4. Воропай О. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. У 2 т. Київ, 1991. Т. 1, 2.
5. Гарасим Я. Культурно-історична школа в українській фольклористиці. Львів, 1999.
6. Гнатюк В. Вибрані статті про народну творчість. Київ, 1966.
7. Грица С. Й. Мелос української народної епіки. Київ, 1967.
8. Давидюк В. Первісна міфологія українського фольклору. Луцьк, 1997.
9. Дей І. О. Поетика української народної пісні. Київ, 1978.
10. Дей О. І. Українська народна балада. Київ, 1986.
11. Довженок Г. В. Український дитячий фольклор. Віршовані жанри. Київ, 1981.
12. Дунаєвська Л. Ф. Українська народна казка. Київ, 1986.
13. Здоровега Н. Нариси народної весільної обрядовості на Україні. Київ, 1974.

14. Іваницький А. Українська народна творчість. Київ, 1999.
15. Іваницький І. Українська народна музична творчість. Київ, 1990.
16. Кирдан Б., Омельченко А. Народні співці-музиканти на Україні. Київ, 1980.
17. Климець Ю. Купальська обрядовість на Україні. Київ, 1990.
18. Колесса Ф. Мелодії українських народних дум. Київ, 1969.
19. Колесса Ф. Українські народні думи. Львів, 1980.
20. Лановик М., Лановик З. Українська народна словесність. Львів, 2000.
21. Лисенко М. В. Народні музичні інструменти на Україні. Київ, 1955.
22. Мишанич М. Гаївки. Львів, 1991.
23. Мишанич М. Щедрівки. Львів, 1996.
24. Мишанич С. В. Усні народні оповідання: Питання поетики. Київ, 1986.
25. Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу. Ескіз української міфології. Київ, 1993.
26. Нудьга Г. Українська балада. Київ, 1970.
27. Нудьга Г. А. Українська пісня в світі. Київ, 1989.
28. Пазяк М. М. Українські прислів'я і приказки. Проблеми пареміології та пареміографії. Київ, 1984.
29. Смоляк О. Український дитячий фольклор. Тернопіль, 1998.
30. Федас Н. Ю. Український народний вертеп. Київ, 1987.
31. Франко І. Вибрані статті про народну творчість. Київ, 1955.

Історія української літератури

1. Білецький О. Від давнини до сучасності: зб. пр. з питань української літератури О. Білецький. Київ, 1960.
2. Возняк М. Історія української літератури: в 2-х кн. Львів, 1992 – 1994.
3. Грабович Г. Нариси до історії української літератури. Київ, 1997.
4. Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека. Київ, 2003.
5. Даниленко В. Лісоруби в пустелі. Київ, 2008.
6. Єфремов С. Історія українського письменства. Київ, 1995.
7. Жила С. О., Лілік О. О. Художній світ сучасної української літератури. Чернігів, 2017.
8. Жила С. О., Лілік О. О. Художні світи Марії Матіос. Чернігів, 2022.
9. Ільницький М. Західноукраїнська та еміграційна поезія 20 – 30-х років. Київ, 1989.

10. Ільницький М. Українська повоєнна еміграційна поезія. Львів, 1994.
11. Кузьменко В. Історія української літератури: ХХ – поч. ХХІ ст.: навч. посіб.: у 3 т. Київ, 2017. Т.3.
12. Лілік О. О., Сазонова О. В., Янкова Н. І. Українська мала проза: гібридні форми в історико-літературному процесі кінця ХІХ – початку ХХІ ст. (контекст інформаційно-освітнього простору) : Навч. посібник. Чернігів, 2022.
13. Поліщук Я. Реактивність літератури. Київ, 2016.
14. Родіонова І. Г. Сучасний український роман: навчально-методичний посібник. Миколаїв, 2023,
15. Трофименко Т. Окологічне літературне. Усе, що ви хотіли знати про сучасну українську літературу. Київ, 2019.
16. Українське літературне бароко: зб. наук. праць. Київ, 1987.
17. Українське слово: Хрестоматія. Кн. 1–4. Київ, 1993–1996.
18. Українські гуманісти епохи Відродження. Антологія: У 2-х частинах. Київ, 1995.
19. Харчук Р. Сучасна українська література. Постмодерний період. Київ, 2008.
20. Чижевський Д. Історія української літератури. Прага, 1942. Кн 2.
21. Яременко В., Сліпушко О. Золоте слово. Хрестоматія літератури України-Русі епохи Середньовіччя ІХ-ХV ст. У 2 кн. Київ, 2002.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ДРУГОГО ПИТАННЯ

1. Бандура О. М. Шкільний підручник з української літератури. Київ, 2001.
2. Бондаренко Ю. І. Загальна модель шкільного навчання української літератури. Ніжин, 2017.
3. Бугайко Т. Ф., Бугайко Ф. Ф. Українська література в середній школі: Курс методики. 2-ге видання, доп. Київ, 1962.
4. Волошина Н. Й. Наукові основи методики літератури: навч.-метод. посібник. Київ, 2002.
5. Градовський А. В. Компаративний аналіз у системі шкільного курсу літератури: методологія та методика. Черкаси, 2003.
6. Жила С. О. Теорія і практика української літератури у взаємозв'язках із різними видами мистецтв у старших класах загальноосвітньої школи. Чернігів, 2004.

7. Куцевол О. Теоретико-методичні основи розвитку креативності майбутніх учителів літератури. Вінниця, 2006.
8. Лісовський А. М. Морфологія художності твору і вивчення літератури в школі. Житомир, 2004.
9. Марко В. П. Основи аналізу літературного твору. Кіровоград, 2003.
10. Мірошниченко Л. Ф. Методика навчання світової літератури в середніх навчальних закладах: підручник для студентів-філологів. Київ, 2000.
11. Неділько В. Я. Методика навчання української літератури в середній школі: підруч. для студ. ун-тів і пед. ін-тів. Київ, 1978.
12. Нежива Л. Л. Теоретичні і методичні засади вивчення літературних напрямів українського письменства у старших класах загальноосвітньої школи: монографія. Київ, 2017.
13. Пасічник Є. А. Методика навчання української літератури в середніх навчальних закладах: навч. посіб. для студентів вищих закладів освіти. Київ, 2000.
14. Ситченко А. В. Навчально-технологічна концепція літературного аналізу. Київ, 2004.
15. Ситченко А. Л. Методика навчання літератури: термінологічний словник. Київ, 2008.
16. Ситченко А. Л. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах: навчальний посібник для студентів-філологів. Київ, 2011.
17. Степанишин Б. Навчання української літератури в школі. Київ, 1995.
18. Токмань Г. Методика навчання української літератури в старшій школі: екзистенціально-діалогічна концепція. Київ, 2002.
19. Токмань Г. Л. Методика навчання української літератури в середній школі: підручник. Київ, 2012.
20. Токмань Г. Л. Методика навчання української і зарубіжної літератури: самостійна робота студента. Київ, 2019.
21. Шуляр В. І. Урок літератури в умовах 12-річної школи: 5–9 класи. Миколаїв, 2006.
22. Яценко Т. О. Тенденції розвитку методики навчання української літератури в загальноосвітніх навчальних закладах (друга половина ХХ–початок ХХІ століття): монографія. Київ, 2017.

ТРЕТЄ ПИТАННЯ (друга частина білета) має на меті перевірити практичні вміння та навички з «Історії української літератури» і «Вступу до літературознавства».

Під час відповіді випускник має репрезентувати аналіз запропонованого ліричного твору з української літератури. У процесі відбору поезій для аналізу екзаменатори враховують змістове наповнення шкільної програми з української літератури й сучасні літературознавчі дослідження. Оскільки в літературознавстві панує плюралізм, що передбачає свободу у виборі схеми аналізу, на яку дослідник може спиратися в процесі тлумачення художньо-ідейного змісту ліричного твору, то на допомогу здобувачам освіти подаємо наявні схеми аналізу поезій, проте наголошуємо, що студент має право вибору.

СХЕМИ АНАЛІЗУ ЛІРИЧНИХ ТВОРІВ

Схема аналізу ліричного твору

1. Автор, його місце в літературі
2. Тематичне спрямування всієї творчості автора
3. Які життєві обставини дали імпульс для написання твору (якщо відомо)
4. Назва твору (алегорична, метафорична, символічна, сюжетна, образна (чи ні), інтригувальна (чи ні))
5. Тема поезії та провідні мотиви
6. Ідея
7. Жанр
8. Композиція (якщо є)
9. Ліричний герой
10. Образи, символи (якщо є) твору
11. Сюжетні лінії (якщо є)
12. Настрій (мінор, мажор)
13. Художні засоби
14. Віршовий розмір, рима
15. Місце твору в доробку поета
16. Його актуальність на сьогодні
17. Ваші роздуми та почуття, навіяні поезією

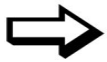
Схема аналізу ліричного твору

1. Короткі відомості про автора (ті, що допомагають краще зрозуміти специфіку твору)
2. Історія написання твору
3. Вид лірики (інтимна, пейзажна, громадянська, релігійна, філософська)
4. Провідний мотив твору
5. Композиція твору
6. Ключові образи твору
7. Які мовні засоби сприяють емоційному наснаженню твору (лексика, тропи, фігури, фоніка тощо)
8. Віршування (види рим, спосіб римування, віршовий розмір, вид строфи), його роль у розкритті провідного мотиву твору
9. Підсумок

Схема аналізу ліричного твору (За О. Астаф'євим та О. Ковальчуком)

1. У межах якої художньої схеми народився цей твір?
2. Спектр мотивів (які домінують серед них)?
3. Особливості конфліктної ситуації. Пафос твору. Жанр та родова домінанта твору.
4. Ліричний «сюжет» і своєрідність його розгортання:
  - сюжет епічного плану;
  - сюжет як плін почуттів автора;
  - сюжет як символіко-міфологічна модель;
  - «нереалізований» сюжет (одномоментний вибух почуттів).
5. Композиція твору як подія на окремі змістові блоки і елементи композиції (діалоги, фрагменти пейзажу, портрети). Композиційна функція тропів і синтаксичних фігур.
6. Автор – автор-оповідач, ліричний герой твору, герой та персонажі й інші форми вираження авторської свідомості.
7. Особливості мовно-образної організації твору та її зв'язок з окремими композиційними частинами
8. Ритм і метр (а також: строфіка, фоніка, способи римування)
9. Місце поезії у творчості письменника, у межах течії, школи, групи, у національній літературі загалом.

Аналіз ліричного (поетичного) твору (за В. Шуляром)

Прослухавши і/або прочитавши поезію, виконайте такі читацькі дії:

1. Визначити настрої (або почуття), передані у творі (переважає замилювання, впевненість, вдячність за ...; лунає зізнання в ...; щирість до ..., щирість у стосунках із...; висловлено радість, біль, обурення; ... відраза, ненависть, лють до ...; туга за ...).

Повторне перечитування або прослуховування з подальшим виконанням таких дій.

2. З'ясувати, про що ця поезія: тема твору (про людське почуття; пору року; пейзажний малюнок ...; роздуми поета (ліричного героя) про ..., людське життя, стосунки з ...; спогад про подію, людину; про почуття до ...; про стосунки між ...).

3. Вказати образи, які найбільше виражають домінуючі (переважаючі) настрої (переді мною, у моїй уяві, постає образ ..., картина ...; читаючи/слухаючи такі рядки, «бачу», «чую» ...; зображене в художньому творі дає уявлення про ...).

4. Розкрити образотворчі засоби, що підсилюють ці настрої (поет щедро розсипав порівняння, епітети; гіперболи, уособлення допомогли уявити, побачити ...; використав риторичні фігури (питання, звертання, оклики), щоб привернути увагу читача до ...; увиразнити описану картину ...; допомогти висловити сильні почуття ...; через діалог ліричний герой передав ...; пестливі слова сприяли, викликали ...; художні деталі (зорові, слухові, нюхові) допомагають почути, (відчути, побачити, пережити ...).

5. Пояснити, як ритм поезії увиразнює її зміст (допомагає «чути» своєрідне звучання; ритмомелодика вірша підсилює ...).

6. Сформулювати основні думки і почуття (ідею), що їх навіює вірш (автор, ліричний герой переконує, спростовує думку про те ...; викликав занепокоєння ...; допоміг зрозуміти ...; дав відповідь на ...; думка автора (ліричного героя) була для мене переконливою (не переконливою, не обґрунтованою, викликає сумнів) тому ...).

7. Пояснити, до якого поетичного жанру він належить (картини природи – пейзажний; людські почуття – особистісна (інтимна) лірика; соціально-побутове та громадське життя – громадянська лірика).

8. Висловити особисті враження від прочитаного твору (ця поезія (вірш, ліричний твір) мене приваблює, сподобався, не сподобався; схвилював описом ...; викликав неоднозначне ставлення

до ...; захопив своєю ...; ліричний герой (персонаж) вражає своєю щирістю до ..., у стосунках з ...; незвичайність описаної картини (почуття) змусили мене задуматися над ...).

Перечитуючи ще раз поезію, подумайте, які засоби виразності використано для передавання настрою, почуттів ліричного героя (автора), авторського ставлення до описаного через інтонацію, паузи, логічний наголос, жести, міміку.

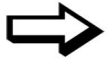
Схема аналізу ліричного твору (За О. Кучерявою)

1. Вид поезії
2. Тема твору
3. Філософічність, психологізм поезії
4. Сюжетна основа твору (якщо вірш сюжетний)
5. Ліричний герой. Хто він такий?
6. Який образ є внутрішнім стрижнем твору?
7. Чи є в поезії символи? Їхнє значення.
8. Які мовні засоби сприяють емоційному наснаженню твору (епітети, метафори, антитеза, порівняння, здрібнілі форми, окличні та запитальні речення, діалог, три крапка тощо)?
9. Віршовий розмір, особливості рими.
10. Своєрідність художньої форми, художня деталь.
11. Яке почуття домінує у вірші (сповідь, зізнання)?
12. Як досягає автор динаміки образу?
13. Авторська оцінка зображуваного
14. Цілісність твору
15. Духовно-естетична цілісність твору.

Аналіз поезії

1. Тематична приналежність поезії (громадянська, філософська, інтимна, пейзажна)
2. Жанр ліричного твору (елегія, ідилія, ода, медитація тощо)
3. Мотиви та лейтмотив поезії
4. Будова поезії, строфіка, розмір, римування
5. Особливості поетичної мови: фоніка-тропіка – синтаксис
6. Її ідейний зв'язок з іншими творами у збірці, періоди творчості, спадина митця.

Схема аналізу віршованого твору (А. В. Козлов, В. В. Козлов)

А) ВІРШ, ПІСНЯ, СОНЕТ

1. Назва
2. Епіграф
3. Розмір і система віршування
4. Засоби творення – мовні, мовно-поетичні
5. Рід літератури
6. Найвиразніші засоби образності, образи й характери людей чи суспільних (природних явищ) тощо.
7. Тема, проблема, ідея твору.
8. Цінність твору (художня, естетична, суспільна).

Б) ОДА, БАЛАДА

1. Назва
2. Засоби та прийоми творення (загальна характеристика)
3. Форма (будова) композиція твору
4. Образи і характери людей та яви
5. Система образів і сюжет
6. Тема і тематика
7. Проблема і проблематика
8. Ідея та ідейний зміст
9. Цінність твору (художня, естетична, суспільна).

В) ПОЕМА

1. Назва
2. Мовно-нормативні та мовно-поетичні засоби
3. Загальна темпоритмічна характеристика
4. Форма і композиція твору
5. Повноцінні і всебічні характеристики героя чи антигероя
6. Загальна характеристика другорядних діючих осіб (персонажів)
7. Система образів і сюжет
8. Конфлікт твору і його основні елементи
9. Тема і тематика
10. Проблема та ідея твору
11. Проблематика та ідейне багатство
12. Цінність твору (художня, естетична, суспільна).

Варто наголосити, що художньо-ідейний аналіз ліричного твору має бути зв'язним висловлюванням. Наводимо *приклад студентського аналізу поезії* сучасного українського автора Богдана-Олега Горобчука «Про моїх батьків».

Про моїх батьків

якби я був овочем батьки так само доглядали би мене
якби я був хамелеоном ігуаною чи геконом – батьки так само доглядали би мене

і я був би найліпшим для них сином

якби я був деревом – вони заплітали би на мені кольорові стрічки

вважаючи мене дівчинкою
вони показували би мене сусідам родичам знайомим і ті радісно або й із прихованою заздрістю
вигукували би – о! яке чудове у вас дерево-дочка!
і батьки пишалися би з того

якби я був однокімнатною квартирою – батьки купували би мені хороші меблі

мили би в мені підлогу і вікна
ростили б в мені інших своїх дітей – несхожих на мене

якби я був мушкою-дрозофілою батьки оберігали би моє життя від сторонніх нахаб і годували би

найліпшою гниллю
якби я був кактусом – батьки поливали би мене рідко – як і належить

якби я був заводом – батьки працювали би в мені

якби я був жуком-плавунцем – батьки утворили би для мене калюжу з мулистим дном

я був би спокійним дитям

я рідко хворів би

я ніколи не психував би не мав би незрозумілої творчости

але любив би своїх батьків

так само

Богдан-Олег Горобчук

Поезія Богдана-Олега Горобчука «Про моїх батьків» є верлібром, водночас можемо знайти ознаки панегірика й медитації. Це – філософська лірика, у якій автор передає свої глибокі роздуми щодо проблеми батьків і дітей, їхніх взаємин, безмежної любові батьків до своїх дітей.

Вірш є своєрідним панегіриком на честь батьків, у ньому виражено любов, повагу і захоплення батьками. Тема твору – любов батьків до дитини. Тема виходить за межі конкретної ситуації «ліричний герой – його батьки», адже вона є важливою і зрозумілою для кожної людини.

Провідний мотив твору – безмежність любові батьків до своєї дитини: для батьків не мають значення жодні «але» і «якби», якщо йдеться про дитину. Батьки завжди любитимуть своїх дітей і дбатимуть про них, незважаючи ні на що.

Композиція вірша підкреслює прозорість думки ліричного героя, довершеність емоційного малюнка. Чотири перші блоки мають спільну композицію та ідею – оспівування любові і турботи батьків, незалежно від того, ким є їхня дитина:

1) «якби я був овочем, батьки так само доглядали би мене»;

2) «якби я був деревом – вони заплітали би на мені кольорові стрічки»;

3) «якби я був однокімнатною квартирою – батьки купували б мені хороші меблі»;

4) «якби я був мушкою-дрозофілою, батьки оберігали б моє життя від сторонніх нахаб».

П'ятий блок відрізняється від попередніх тим, що в ньому активізується ліричний герой, який додає і свою долю любові: у цих рядках він описує чи навіть обіцяє те, що дав би своїм батькам за ту любов і турботу, якою оточили його вони. Він намагався би робити все те, що не засмутило б їх, а лише порадувало б, він любив би їх так само, як вони люблять його: «я був би спокійним дитям я рідко хворів би я ніколи не психував би не мав би незрозумілої творчости але любив би своїх батьків так само».

У цій поезії неможливо визначити необхідні композиційні елементи (вихідний момент, розвиток почуття, кульмінація та висновок), оскільки перші чотири блоки, як уже зазначалося, пронизані однією темою, вони рівнозначні за своєю проблематикою та важливістю і відрізняються лише внутрішньою формою ліричного героя.

Отже, на нашу думку, можна виділити лише розвиток почуття, адже вірш починається як продовження чогось, тобто немає якогось схематичного початку; і авторський висновок, яким є п'ята частина, тобто роздуми ліричного героя про себе та свої стосунки з батьками.

Побудувавши конкретну композицію і виділивши лише розвиток і висновок, можемо підсумувати, що головна думка цієї поезії така: треба любити батьків так само, як і вони люблять нас, турбуватися про них, не завдавати їм болю та не робити того, що могло б їх засмутити, адже батьки, незважаючи ні на що, завжди любитимуть своїх дітей, якими б вони не були і чим би не займалися. Проблема батьків і дітей вічна, але любов батьків до своїх дітей довша за вічність.

Ключовим образом є ліричний герой, який і розмірковує над різними своїми іпостасями, а також його батьки, які на будь-який роздум сина нібито мають свою відповідь. Ми можемо помітити певний внутрішній діалог між дитиною і її батьками. Важко визначити, хто є важливішим, оскільки розповідь ведеться від першої особи, як плин свідомості ліричного героя, але батьки завдяки своїй реакції на дивакуваті роздуми сина, стають рівноправними з ним.

Знаковим є те, що в заголовок винесено саме образ батьків, тому питання щодо ключового образу є дискусійним.

Щодо художніх засобів, то автор послуговується анафорою: більшість рядків починається зі слів «якби я був», що створює можливості для фантазування, адже читач може уявити себе ким завгодно, продовжуючи ряд, початий ліричним героєм: деревом, хамелеоном, ігуаною, мушкоюдрозофілою, квартирою, кактусом тощо. Проте скільки б не було «якби я був» та яким би воно не було, сенс залишається лише один – «ким би ти не був, батьки все одно любитимуть тебе».

Варто наголосити на апунктуаційності вірша: автор вживає лише тире, в основному між частинами складного безсполучникового речення (для вираження наслідкових зв'язків), це сприяє своєрідній ритмізації поезії. Водночас відсутній поділ на речення, коми між однорідними членами речення («якби я був хамелеоном ігуаною чи геконом», «показували би мене сусідам родичам знайомим»).

На нашу думку, це сприяє формуванню в читача уявлення про вторинність і неважливість навколишнього світу, який просто зливається в низку образів. Важливість ключових образів посилюється через гуперболічні епітети: «найліпшим для них сином», «годували би найліпшою гниллю».

У поезії використана й так звана проєкція на іншу особу, на інше тіло. В основному ліричний герой переносить себе чи то свою зовнішню оболонку, своє фізичне тіло, на місце тварин, овочів, дерев тощо. на нашу думку, це не можна назвати алегорією чи персоніфікацією, а більш доцільним є слово «проєкція». Цей прийом застосовує автор із метою демонстрування справжньої суті, різноманітних змін, трансформацій в суб'єкти, які між собою не пов'язані, задля розкриття глибоких почуттів батьків до своєї дитини, якою б вона не була: овочем, хамелеоном, деревом, квартирою – батьки будуть любити тебе, доглядати за тобою так, як ти цього потребуватимеш: будеш деревом – будуть прикрашати тебе стрічками, будеш квартирою – куплятимуть найкращі меблі, будеш мушкою – захищатимуть від інших тварин, будеш кактусом – поливатимуть стільки, скільки потребують саме ці рослини. Батьки б пишалися своєю дитиною та не відчували б незручностей, не приховували б від інших, що підтверджено рядками «вони показували би мене сусідам родичами знайомим і ті радісно або й із прихованою заздрістю вигукували би – о! яке чудове у вас дерево-дочка!» Фізична оболонка не важлива, важливим є лише духовне, тобто родинний зв'язок та почуття любові».

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Під час аргументації кінцевої оцінки за відповідь здобувача вищої освіти на іспиті враховують змістовність та ґрунтовність виступу, який має містити відповіді на всі питання екзаменаційного білета. Відповіді на кожне з питань білета члени комісії оцінюють за різними критеріями залежно від його характеру та мети. За умови, якщо питання носить теоретичний характер і має на меті встановлення рівня знань із певного комплексу дисциплін, до уваги беруть повноту, глибину, ґрунтовність відповіді та володіння спеціальною термінологією. Якщо ж питання має практичний характер, окрім змістовних, до уваги беруть також і практичні показники володіння відповідними навичками й уміннями.

Випускник отримує оцінку **«відмінно»**, якщо він демонструє глибокі знання, упевнено оперує ними, виявляє розуміння процесів, робить аргументовані висновки, може вільно висловлювати власні судження й переконливо їх аргументувати, а також аналізувати теоретичну та практичну інформацію, давати оцінку наукових та освітньо-педагогічних явищ, має навички роботи з джерелами, здатний презентувати власне розуміння.

Випускник отримує оцінку **«добре»**, якщо він вільно володіє навчальним матеріалом, узагальнює окремі факти й формулює нескладні висновки, обґрунтовує свої висновки конкретними фактами, узятими з підручників, посібників; може надати порівняльну характеристику філологічним явищам, визначення понять, самостійно встановлює причинно-наслідкові зв'язки; узагальнює та застосовує набуті знання.

Випускник отримує оцінку **«задовільно»**, якщо він загалом самостійно відтворює програмний матеріал (на рівні підручника), може дати стисло характеристику питанням, загалом правильно розуміє наукові терміни, але у викладеному матеріалі є істотні прогалини, виклад не самостійний (переказ підручника), є певні неточності як у матеріалі, так й у висновках, аргументація слабка.

Випускник отримує **«незадовільно»**, якщо він за допомогою викладача намагається відтворити матеріал, але відповідь неповна, в ній налічується багато неточностей, головний зміст матеріалу не розкрито, студент має лише приблизне уявлення про питання, може сказати два-три речення по суті питання, головний зміст матеріалу не розкрито.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
ПРОГРАМА КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ІСПИТУ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА МЕТОДИКИ ЇЇ НАВЧАННЯ.....	4
Пояснювальна записка.....	4
Мета та завдання іспиту	4
Структура та зміст іспиту.....	5
Схеми мовних розборів.....	10
Список рекомендованої літератури.....	26
ПРОГРАМА КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ІСПИТУ З УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА МЕТОДИКИ ЇЇ НАВЧАННЯ	30
Пояснювальна записка.....	30
Мета та завдання іспиту	30
Структура та зміст іспиту.....	31
Рекомендована критична література до першого питання	61
Рекомендована література до другого питання.....	63
Схеми аналізу ліричних творів	65
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ	74

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ВИДАННЯ

Лілік Ольга Олександрівна
Хомич Тетяна Леонідівна

**ПРОГРАМА
КВАЛІФІКАЦІЙНИХ ІСПИТІВ**

Для здобувачів вищої освіти
спеціальності 014.01 Середня освіта
(Українська мова і література)
бакалаврського рівня

Верстка та макетування *О. І. Полковник*

Комп'ютерний набір *Т. Л. Хомич*

*Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 23743-13583 ПР від 06.02.2019 р.*

Підписано до друку 25.04.2024 р. Формат 60×90 1/16.
Папір офсетний. Друк на різнографі.
Ум. друк. арк. 4,42. Обл.-вид. арк. 3,57. Зам. № 007.
Редакційно-видавничий відділ НУЧК імені Т.Г. Шевченка
14013, м. Чернігів, вул. Гетьмана Полуботка, 53, к. 208.
chnpu.tipograf@gmail.com